

‘सूचना स्वतन्त्रता र दिगो विकास; सम्बन्ध पुष्ट्याउँदै’

पेरिसमा सन् २००८ मार्च १७ देखि १८ सम्म आयोजित युनेस्को विशेषज्ञहरूको बैठकको अन्तिम
प्रतिवेदन
क्यारोलिन मिलेटद्वारा तयार गरिएको मस्यौदा

‘सूचना स्वतन्त्रता र दिगो विकास; सम्बन्ध पुष्ट्याउँदै’

पेरिसमा सन् २००८ मार्च १७ देखि १८ सम्म आयोजित युनेस्को विशेषज्ञहरूको बैठकको अन्तिम
प्रतिवेदन

क्यारोलिन मिलेटद्वारा तयार गरिएको मस्यौदा

यस पुस्तकमा प्रस्तुत तथ्यहरूको छनोट एवं प्रस्तुतिका लागि तथा यसमा व्यक्त विचारहरूका लागि लेखक स्वयं उत्तरदायी हुनुहुन्छ। ती तथ्य तथा विचारहरू युनेस्कोको हुनैपर्छ भन्ने छैन र तिनीहरूप्रति संस्थाको कुनै दायित्व रहने छैन। यस प्रकाशनमा प्रयोग गरिएका पदहरू तथा सामग्रीहरूको प्रस्तुति कुनै पनि राष्ट्र, क्षेत्र, शहर वा क्षेत्र वा यसका निकायहरूका सम्बन्धमा वा यसका सीमाहरू वा चौधेराको सीमावन्धन गर्नेसम्बन्धमा युनेस्कोको कुनै वैचारिक अभिव्यक्तिसँग सम्बन्धित छैन।

संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय शैक्षिक, वैज्ञानिक तथा सांस्कृतिक सङ्गठन/सञ्चार तथा सूचना क्षेत्र/अभिव्यक्ति स्वतन्त्रता, लोकतन्त्र तथा शान्ति महाशाखाद्वारा सन् २००८ मा प्रकाशित (सम्पर्क : मोगेन्स स्क्मिड्ट, नायब सहायक महानिर्देशक, सूचना तथा सञ्चार, र निर्देशक, अभिव्यक्ति स्वतन्त्रता, लोकतन्त्र र शान्ति महाशाखा, युनेस्को, m.cchmidt@unesco.org; आन्ड्रिया काइरोला, a.cairola@unesco.org; १ रुइ मियोल्लिस, ७५०१५, पेरिस, फ्रान्स)

यस प्रतिवेदनका साथै विशेषज्ञहरूका प्रस्तुतिहरू, बैठकको अवधारणापत्र तथा सूचना स्वतन्त्रतासम्बन्धी थप पृष्ठसामग्रीहरू www.unesco.org/webworld/en/foi मा पीडीएफ स्वरूपमा प्राप्त गर्न सकिन्छ।

© युनेस्को

‘सूचना स्वतन्त्रता र दिगो विकास; सम्बन्ध पुष्ट्याउँदै’

कार्यकारी सारांश

संयुक्त राष्ट्रसङ्घ तथा अन्तरराष्ट्रिय समुदायको सर्वोच्च प्राथमिकता सहस्राब्दी विकास लक्ष्यहरू हासिल गर्नु रहेको भए पनि त्यसो गर्नु स्पष्ट रूपमा कठिन हुँदै गइरहेको समयमा विकास प्रक्रियाका कुन तत्वहरूमा थप व्यापक रूपमा केन्द्रित हुनुपर्छ भन्ने विषयसम्बन्धी छलफललाई विकास सरोकारवालाहरूले व्यापक बनाउँदैछन् । हालैका वर्षमा विकास संवादमा निकै व्यापक रूपमा समाविष्ट विकास कार्यसूचीमा मानव अधिकार तथा शासनको बढ्दो समावेशीकरणबाट यसको पुष्टि हुन्छ । यससन्दर्भमा दिगो र मानव विकास, गरिबी उन्मूलन, सुशासन, शान्ति तथा मेलमिलाप, वातावरणीय दिगोपना तथा मानव अधिकारप्रतिको सम्मान हासिल गर्नमा अभिव्यक्ति स्वतन्त्रताको मौलिक अधिकार र यसको उपलब्धिका रूपमा रहेको सूचना स्वतन्त्रता केन्द्रबिन्दु भएका छन् । त्यसैले सूचनाको स्वतन्त्र प्रवाह र अभिव्यक्ति स्वतन्त्रताको प्रवर्धनका लागि संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय अग्र निकायका रूपमा युनेस्कोले हालैका वर्षहरूमा अभिव्यक्ति स्वतन्त्रता, सूचना स्वतन्त्रता र दिगो विकासबीच ‘सम्बन्ध पुष्ट्याउँदै’ गर्न र यसबारे थप खोजी गर्न पैरवी तथा अनुसन्धान क्रियाकलापको शृङ्खला आयोजना गर्दै आएको छ ।

यो प्रतिवेदन सूचना स्वतन्त्रता कार्यान्वयन तथा दिगो विकास प्राप्तिबीचको सम्बन्धबारे भएको दुई दिने विशेषज्ञ बैठकको रूपरेखा हो । युनेस्कोद्वारा पेरिसस्थित आफ्नो प्रधान कार्यालयमा आयोजना गरिएको यस बैठकमा २० जना अन्तरराष्ट्रिय विशेषज्ञहरूका साथै नागरिक समाज, युनेस्को सदस्य राष्ट्रहरू र सचिवालयका अन्य विभिन्न सहभागीहरू र पर्यवेक्षकहरूको सहभागिता रहेको थियो । सहभागीहरूले विश्वभरिका निश्चित अनुभवहरू आदानप्रदान गर्नुका साथै यस क्षेत्रमा कार्यान्वयन तथा पैरवी कार्यलाई थप प्रभावकारी बनाउने रणनीतिहरूको मस्यौदा तयार गर्ने लक्ष्य लिएका थिए ।

तीन सत्रमा विभाजित यस बैठकमा सहभागीहरूले आफ्ना प्रस्तुतिहरू प्रस्तुत गरेका थिए र त्यसको अर्को दिन समूह कार्य र सर्वसाधारणका लागि खुला बृहद् प्रस्तुति गरिएको थियो । यस प्रतिवेदनमा तीन वटै विज्ञमण्डलीय बैठकमा सहभागीहरूद्वारा गरिएका सम्पूर्ण योगदानहरूको सारांशका साथै खुला छलफलका क्रममा उठाइएका केही बुँदाहरूलाई प्रस्तुत गरिएको छ । सूचना स्वतन्त्रता, पहुँच र सशक्तीकरणमा केन्द्रित हुँदै मोजाम्बिकको मापुटोमा सन् २००८ को मई ३ मा विश्व प्रेस स्वतन्त्रता दिवस मनाउनका लागि आयोजना गरिने सम्मेलनका क्रममा यस विषयमा थप कार्य गर्नका लागि यस प्रतिवेदनले सघाउ पुर्याउनेछ ।

पहिलो विज्ञमण्डलीय सत्रमा सूचनाको हकले विकास प्रक्रियालाई कसरी अगाडि बढाउन सक्छ र विकास कार्यसूचीलाई ‘गरिबमुखी’ बनाउनमा यसलाई कसरी प्रयोग गर्न सकिन्छ भन्नेबारे छलफल गरिएको थियो । उक्त सत्रले कस्ता सूचना उपयोगी हुनसक्छन् र सीमान्तीकृत समुदायहरूका लागि सूचनाको हकका सम्भावित लाभहरू के के हुनसक्छन् भन्नेबारे पनि खोजी गरेको थियो । कार्यान्वयनका लागि कानुन राम्रो हुनु आवश्यक हुनुका साथै स्थानीय समुदायहरू र नागरिक समाज समूहहरूका साथै व्यापक किसिमका निकायहरूको संलग्नता पनि महत्वपूर्ण रहेको निष्कर्ष उक्त सत्रमा निकालिएको थियो । कानुनको परिधिभित्र रही अग्रसक्रिय सूचना प्रवाह महत्वपूर्ण भएको कुरालाई जोड दिइनुका साथै सूचनाको हकसम्बन्धी कुनै पनि नीतिका सन्दर्भमा यो सर्वाधिक महत्वपूर्ण तत्वमध्ये एकका रूपमा रहेको कुरामा पनि सहमति भएको थियो ।

दोस्रो विज्ञमण्डलीय सत्रले विकासोन्मुख राष्ट्रमा विशेष केन्द्रित हुँदै सूचनाको हकसम्बन्धी पैरवी तथा यससम्बन्धी कानून कार्यान्वयनका चुनौतीहरूसम्बन्धमा परीक्षण गर्‍यो । यसले कैयौँ राष्ट्रहरूले सामना गरिरहेका साभ्का समस्याहरू पहिचान गर्ने अवसर उपलब्ध गरायो । सूचनामा पहुँचसम्बन्धी कतिपय कानूनहरू हालसालै मात्र पारित भएका कारण यो विशेष रूपमा चाखलाग्दो भएको थियो । विकास प्रक्रियामा सूचनामा पहुँचलाई समावेश गर्नुका साथै निजामती कर्मचारीहरूलाई पर्याप्त प्रशिक्षण उपलब्ध गराउनमा सरकारहरूलाई संलग्न गराउनुको महत्त्वमा यो सत्र केन्द्रित रहेको थियो । वास्तवमा यो पारित गराउनुपर्ने सूचनाको हकसम्बन्धी कानूनको मुद्दा मात्रै होइन, आवश्यक कुरा त सम्बन्धित निकायहरूलाई गोप्यताको संस्कृतिबाट खुलापनको संस्कृतितर्फ अग्रसर गराएर सांस्कृतिक परिवर्तन गर्नु हो ।

तेस्रो विज्ञमण्डलीय सत्रले विकास कार्यसूचीमा सूचनाको हकको दृश्यता प्रवर्धनसम्बन्धी मुद्दालाई सम्बोधन गरेको थियो । सहयोग प्रभावकारिताको व्यावहारिकताबारे छलफल गर्दा यो अत्यावश्यक तत्वका रूपमा आउने भए पनि यसलाई कतिपय दातृ संस्थाहरू तथा अन्तरराष्ट्रिय संस्थाहरूले दुःखद् किसिमबाट ओभेलमा पारिरहेको कुरामा व्यापक सहमति भएको थियो । आफ्ना कार्यसूचीमा सूचनाको हकमार्फत् दृढतापूर्वक अगाडि बढ्ने विश्वसनीयता हासिल गर्ने हो भने अन्तरराष्ट्रिय संस्थाहरू आफैँ उदाहरण बन्नुपर्ने र सदनमा बढी पारदर्शी हुनुपर्ने कुरामा पनि सहमति भएको थियो । विकास प्रक्रियालाई वास्तवमै सहभागितामूलक बनाउने हो भने नागरिकहरूलाई सामान्य रूपमा निश्चित किसिमका केही सूचना उपलब्ध गराउनुभन्दा पनि उनीहरूका लागि कुन सूचना महत्त्वपूर्ण छन् भन्ने निर्णय गर्ने प्रक्रियामा उनीहरूलाई पनि सहभागी गराउनुपर्छ ।

प्रतिवेदनको अन्तिम अंशमा दुई कार्यसमूहका निष्कर्षहरूको सारांश प्रस्तुत गरिएको छ । पहिलो समूहले सूचनाको हकसम्बन्धी प्रक्रियाले सामना गरिरहेका अवरोधहरू तथा तिनीहरूले दिगो विकासमा कुनै प्रभाव पार्ने सम्भावना छ वा छैन भन्नेबारे परीक्षण गरेको थियो । ती अवरोधहरूका रूपमा साक्षरताको न्यून स्तर, नराम्रो सूचना संरचना तथा पूर्वाधारहरू तथा कानून कार्यान्वयन गर्नमा एवं सूचना उपलब्ध गराउने कार्यमा राजनीतिक इच्छाको कमीलाई पहिचान गरिएको थियो ।

दोस्रो समूहले सूचनाको हकसम्बन्धी कानून कार्यान्वयनबाट सिकेका पाठहरूमा आधारित सुझावहरू प्रस्तुत गर्दै सूचनाको हकसम्बन्धी पैरवीलाई सशक्त बनाउन विकास कार्यकर्ताहरूका लागि भावी रणनीतिहरू कोरेको थियो । अन्तिम भागमा सरकारहरू, नागरिक समाज र अन्तरराष्ट्रिय संस्थाहरूबाट हुन आवश्यक संलग्नता तथा उनीहरूका भूमिकाबारे चर्चा गरिएको छ । यसमा निजी क्षेत्र, विशेष गरी सार्वजनिक सूचना सङ्कलन गर्नमा संलग्न निकायहरूसँगको साभ्भेदारीको महत्त्वमा पनि जोड दिइएको छ ।

विषयसूची

युनेस्को सचिवालयबाट परिचय

‘सूचना स्वतन्त्रता : तुलनात्मक कानुनी सर्वेक्षण’सम्बन्धी प्रस्तुति

पहिलो सत्र : ‘सूचनाको हक’ र दिगो विकास

दोस्रो सत्र : सूचनाको हकसम्बन्धी कानुनको पैरवी तथा कार्यान्वयनसम्बन्धी चुनौतीहरू

तेस्रो सत्र : विकास कार्यसूचीमा सूचना स्वतन्त्रता दृश्यता

कार्यसमूह १ बाट प्राप्त सुझावहरू

कार्यसमूह २ बाट प्राप्त सुझावहरू

सहभागीहरूको सूची (सहभागिताको क्रममा)

मोगेन्स स्क्मिट्ट, नायब सहायक महानिर्देशक, सूचना तथा सञ्चार, र निर्देशक, अभिव्यक्ति स्वतन्त्रता, लोकतन्त्र र शान्ति महाशाखा, युनेस्को

टोबी मेण्डेल, कानुन निर्देशक, आर्टिकल १९

आग्नेस कालामार्ड, कार्यकारी निर्देशक, आर्टिकल १९

स्टीभ बक्ले, अध्यक्ष, विश्व सामुदायिक रेडियो सङ्घ (अमार्क)

हेलेन दार्विशिरे, कार्यकारी निर्देशक, एक्सेस इन्फो युरोप, र अध्यक्ष, सूचना स्वतन्त्रता पैरवीकर्ताहरूको सञ्जाल (एफओईनेट)

इस्सा लुना प्ला, प्राध्यापक, कानुन अनुसन्धान संस्थान, स्वायत्त राष्ट्रिय मेक्सिको विश्वविद्यालय

मञ्जु मेनन, कल्पवृक्ष, वातावरणीय सक्रियता समूह, भारत

जेस्पर होज्बर्ग, निर्देशक, अन्तरराष्ट्रिय सञ्चार सहयोग, डेनमार्क

सेसे फाडोपे, अफ्रिका कार्यक्रम अधिकृत, आर्टिकल १९

भर्जिनी फ्लोर्स, सचिव, सरकारी दस्तावेजहरूमा पहुँचसम्बन्धी विशेषज्ञहरूको समूह, युरोपेली परिषद्

हिशाम कासिम, पत्रकार, अल मास्री अल-युम (‘द इजिप्टियन टुडे’)का पूर्व प्रकाशक

इभा मोरागा, कानुन निर्देशक, एक्सेस इन्फो युरोप, स्पेन

प्रिसिला न्योकाबी, नीतिगत अनुसन्धान तथा पैरवी कार्यक्रम, अन्तरराष्ट्रिय कानूनविद् आयोग, केन्या

रोबर्टो साबा, कार्यकारी निर्देशक, नागरिक अधिकार सङ्घ (एडीसी), अर्जेन्टिना

मार्टिन टिस्ने, कार्यक्रम निर्देशक, टिरी, संयुक्त अधिराज्य

कुलान आमिन, कार्यक्रम व्यवस्थापक, गरिबी र विकास, ट्रान्सपारेन्सी इन्टरनेशनल

सेबस्टियन बात्स्र्क, नीति विश्लेषक – शासन, विकास सहयोग निर्देशनालय, आर्थिक सहयोग तथा विकास सङ्गठन (ओईसीडी)

शुशन डोयडोयान, अध्यक्ष, सूचना स्वतन्त्रता केन्द्र, आर्मेनिया

नेपो मालालुआन, आर्थिक सुधारका लागि सक्रियता, फिलिपिन्स

जुमान क्यानिस, सञ्चार संस्थान, बिर्जेइट विश्वविद्यालय, प्यालेष्टिनी निकाय

एण्ड्रेइ रिक्टर, निर्देशक, मास्को सञ्चार कानून तथा नीति संस्थान, रुसी महासङ्घ

शब्दावली : ‘सूचना स्वतन्त्रता’ शब्दावली सामान्य प्रयोगमा रहेको छ र यो विशेषज्ञहरूको बैठकको शीर्षकका साथै युनेस्कोको कार्यक्रमहरूसम्बन्धी दस्तावेजहरू (३४ सी/४ र ३४ सी/५) मा पनि प्रतिविम्बित भएका छन्। ‘सूचनाको हक’ हाल सूचना स्वतन्त्रता/सूचनामा पहुँचसम्बन्धी विशेषज्ञहरूको समुदायबाट बढ्दो रूपमा प्रयोग गर्न थालिएको र विशेषज्ञहरूको बैठकका क्रममा पनि यसको प्रयोग प्रशस्त मात्रामा भएकोले यो प्रतिवेदनमा यही शब्दावली प्रयोग गरिएको छ।

कार्यविधि : यो प्रतिवेदनको मस्यौदा विशेषज्ञहरूको बैठक सम्पन्न भएपछिको अर्को महिनामा क्यारोलिन मिल्लेटद्वारा तयार गरिएको थियो। विशेषज्ञहरूको बैठकका क्रममा टिपिएका तथा श्रव्य एवं श्रव्यदृश्य माध्यममा अभिलेखन गरिएका जानकारीहरूलाई यसमा सङ्कलन गरिएको छ। सहभागीहरूको प्रस्तुतिको सारांशलाई सहभागीहरू स्वयंबाट सत्यापित गरिएको छ। यो प्रतिवेदनले दुई दिनका क्रममा गरिएको छलफलमा भएका हरेक कुराको विस्तृत विवरण प्रस्तुत गर्न खोजेको नभई सहभागीहरूबीच छलफल भएका स्थिति अध्ययनहरू प्रस्तुत गर्नुका साथै सूचनाको हकको कार्यान्वयनमा अन्तर्निहित मुद्दाहरू तथा जटिलताहरू र दिगो विकाससँग यसको सम्बन्धबारे जानकारी गराउन खोजेको छ।

‘सूचना स्वतन्त्रता र दिगो विकास; सम्बन्ध पुष्ट्याउँदै’

पेरिसस्थित युनेस्को प्रधान कार्यालयमा सन् २००८ मार्च १७ देखि १८ सम्म आयोजित युनेस्को विशेषज्ञहरूको बैठकको अन्तिम प्रतिवेदन ।

२० जना अन्तरराष्ट्रिय विशेषज्ञहरू, नागरिक समाज, युनेस्को सचिवालय तथा युनेस्को सदस्य राष्ट्रहरूका सहभागीहरूलाई एकत्रित गरेर आयोजना गरिएको विशेषज्ञ बैठकका उद्देश्यहरू निम्नानुसार रहेका थिए :

१. सूचनाको हक, दिगो विकास र सशक्तीकरणबीचको सम्बन्धबारे खोजी गर्नु,
२. सूचनाको हकका क्षेत्रीय विशिष्टताहरू र विशिष्ट विकास सन्दर्भहरूबीचको सम्बन्धबारे विश्लेषण गर्नु,
३. विकास कार्यसूचीमा सूचनाको हकलाई कसरी थप दृश्य बनाउन सकिन्छ, भन्नेबारे मस्तिष्क मन्थन गर्नु,
४. सूचनाको हकसम्बन्धी पैरवी अभियानहरूले सामना गरिरहेका चुनौतीहरू बाँड्छुँड गर्नु,
५. सूचनाको हकसम्बन्धी कानुनहरूको कार्यान्वयनमा देखापरेका चुनौतीहरू बाँड्छुँड गर्नु ।

उद्घाटन मन्तव्य, मोगेन्स स्मिट, नायब सहायक महानिर्देशक, सूचना तथा सञ्चार, र निर्देशक, अभिव्यक्ति स्वतन्त्रता, लोकतन्त्र र शान्ति महाशाखा, युनेस्को :

‘शब्द र चित्रबाट सूचनाको स्वतन्त्र प्रवाह’सम्बन्धी विचार युनेस्कोको विधानको केन्द्रमा रहेको छ - यो वास्तवमै हाम्रो कार्यादेशको मुटुमा अवस्थित छ । ‘सूचनाको स्वतन्त्र प्रवाह’लाई व्यवहारमा उतार्नुका साथै अभिव्यक्ति स्वतन्त्रतासम्बन्धी आधारभूत मानव अधिकारका लागि काम गर्ने सन्दर्भमा सार्वजनिक निकायसँग रहेका सूचनामा पहुँचसम्बन्धी अधिकार एउटा स्तम्भ नै हो ।

संयुक्त राष्ट्रसङ्घको सिङ्गो परिवारका लागि सर्वोच्च प्राथमिकता भनेको सहस्राब्दी विकास लक्ष्य प्राप्त गर्नु नै हो । सूचनामा नागरिकहरू र पत्रकारहरूको पहुँच तथा सुशासन, पारदर्शिता, भ्रष्टाचारविरुद्ध सङ्घर्ष, वातावरणीय दिगोपना र दिगो विकासका अन्य कैयौँ पूर्वशर्तहरूबीचको सम्बन्धलाई कैयौँ अध्ययनहरूले विश्लेषण गर्नुका साथै पुष्टि पनि गरिसकेका छन् । यसो भए पनि विकास कार्यसूचीमा यो सम्बन्धबारे विरलै मात्र प्रकाश पारिनु भने समस्याकै रूपमा रहेको छ । दातृ निकायहरू सञ्चार तथा सूचनासम्बन्धी व्यवस्थाले निर्वाह गर्नसक्ने भूमिकालाई उपेक्षा गर्न खोज्छन् भने संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय टोलीहरूले पनि यस क्षेत्रमा थप ध्यान दिनसक्ने स्थिति छ ।

गरिबी उन्मूलनका लागि प्रमुख योगदानकर्ताका रूपमा रहेका सुशासन, मानव अधिकारमा आधारित विकास र हिंसक द्वन्द्व रोकथामका लागि अभिव्यक्ति स्वतन्त्रता आधारभूत शर्त हो भन्ने कुरा तीन वर्षपूर्व युनेस्कोको ३३औँ साधारणसभाले उल्लेख गरेको थियो । सन् २००६ मई ३ मा कोलम्बोमा विश्व प्रेस स्वतन्त्रता दिवस मनाउने क्रममा आयोजना गरिएको ‘सञ्चार, विकास र गरिबी उन्मूलन’ विषयक सम्मेलनले ती सहक्रियामाथि थप परीक्षण गरेको थियो ।

जे भए पनि अबै धेरै कुरा गर्न बाँकी छन् । यस छलफललाई अब गहन र व्यापक बनाउनुका साथै सन् २००५ मा डकारमा विश्व प्रेस स्वतन्त्रता दिवसका अवसरमा आयोजना गरिएको 'सञ्चार र सुशासन' विषयक सम्मेलनमा सहभागीहरूद्वारा प्रस्तुत गरिएको स्पष्ट अनुरोधलाई सम्मान गर्नु युनेस्कोको स्पष्ट जिम्मेवारी हो । उक्त सम्मेलनको अन्तिम घोषणापत्रमा 'सूचनामा पहुँचसम्बन्धी राष्ट्रिय कानूनको अनुमोदनलाई प्रवर्धन गर्न तथा सूचनामा पहुँचसम्बन्धी अन्तरराष्ट्रिय सिद्धान्त तयार गर्न' युनेस्कोलाई आह्वान गरिएको थियो ।

टोबीको पुस्तकको पहिलो संस्करणबाट उल्लेख्य प्रभाव परेको कुरामा कुनै शङ्का छैन भने अरबी, फारसी/दारी, नेपाली र बङ्गालीमा भाषालगायत कैयौँ भाषामा गरिएको यसको अनुवादको पनि कम प्रभाव रहेको थिएन । सूचनाको हक क्षेत्रमा भएको तीव्र विकासका कारण यस पुस्तकलाई अद्यावधिक पार्नु भने आवश्यक भयो । त्यसैले नयाँ परिमार्जित तथा अद्यावधिक संस्करण लेखनका लागि सहमत हुनुभएकोमा म टोबीप्रति निकै कृतज्ञ छु । विस्तृत विश्लेषणमा अजरबैजान, जमैका तथा युगाण्डा जस्ता नयाँ राष्ट्रहरू थपिएका छन्, सबै खण्डहरू अद्यावधिक गरिएका छन् र नयाँ परिचय पनि लेखिएको छ । फ्रान्सिसी भाषाका लागि एक अनुवादकले काम थालिसकेको छ भने अरबी अनुवादसम्बन्धी काम पनि प्रक्रियामा छ ।

सूचना स्वतन्त्रतालाई सशक्त बनाउनका लागि कानूनहरूको तयारीमा सहयोग गर्न 'जीवन्त' सूचनाका लागि एक साधनका रूपमा यस पुस्तकले काम गरी नै रहनेछ भन्ने अपेक्षा युनेस्कोले गरेको छ । आज र भोलिको बैठकमा हामी तपाईँका मस्तिष्कहरू छाम्न चाहन्छौँ, सामाजिक तथा मानवीय विकासका लागि सूचना स्वतन्त्रताले र सार्वजनिक सूचनामा पहुँचले कसरी वास्तवमै योगदान दिनसक्छ भन्नेबारे हाम्रो ज्ञानलाई तिखार्नका लागि हामी तपाईँका कुराहरू सुन्न चाहन्छौँ र तपाईँहरूबाट सिक्न चाहन्छौँ । हामी यससम्बन्धमा तपाईँहरूका विचारहरू सुन्न चाहन्छौँ र पैरवी, मस्यौदा र कार्यान्वयनका लागि केही सर्वोत्तम अभ्यासहरू सङ्कलन गर्न र आदानप्रदान गर्न चाहन्छौँ ।

टोबी मेण्डेल, कानून निर्देशक, आर्टिकल १९ र 'सूचना स्वतन्त्रता : तुलनात्मक कानुनी सर्वेक्षण'का लेखक (आफ्नो तुलनात्मक अध्ययनको दोस्रो तथा अद्यावधिक संस्करण प्रस्तुत गर्ने क्रममा लेखकले उक्त अवसरलाई विश्वमा सूचनाको हकसम्बन्धी कानूनको लहर उल्लेखि सूचनामा पहुँचको क्षेत्रलाई नजिकैबाट हेर्ने अवसरका रूपमा लिनुभएको थियो ।)

पाँच वर्षपूर्व उक्त पुस्तकको पहिलो संस्करण प्रकाशित भएपछि सूचनाको हकसन्दर्भमा कैयौँ महत्वपूर्ण प्रगतिहरू भएका छन् । त्यतिबेला मौलिक मानव अधिकारका रूपमा सूचनामा पहुँचलाई मान्यता दिने क्रम देखा मात्र पर्न थालेको थियो । आज आएर दुक्क भएर यसलाई मानव अधिकारका रूपमा मानिएको पक्का भइसकेको छ र यो कुरा यस क्षेत्रका कार्यकर्ताहरूले मात्र भन्ने गरेको नभई आम रूपमा नागरिक समाजले पनि र सरकारहरूले समेत भन्न थालेका छन् भन्दा कुनै गल्ती हुँदैन ।

नयाँ कानूनहरू पारित हुने गतिमा सुस्तता आउन थालेको छ भनेर केहीले गरेका दाबी गलत हुन् किनभने पुस्तकमा विश्लेषण गरिएका १४ वटा कानूनहरूमध्ये चार वटा सन् २००२ पछि पारित गरिएका थिए भने तीन वटा सन् २००२ मा पारित गरिएका थिए । जोर्डानमा यससम्बन्धी कानून गत वर्ष पारित गरिएपछि अब वास्तवमै विश्वका प्रत्येक क्षेत्रमा यस अवधारणाको महत्वलाई स्वीकार गरिएको छ । पहिलो संस्करणको समयमा, विश्वका विभिन्न अदालतहरूले यस अधिकारबारे केही वक्तव्यहरू दिएका थिए तर मानव

अधिकारसम्बन्धी अन्तर अमेरिकी अदालतद्वारा सन् २००६ मा निर्णित क्लाउड रेयेस र अन्यविरुद्ध चिली मुद्दा सूचनाको हकलाई वाक् स्वतन्त्रता अधिकार अन्तर्गत स्थापित स्पष्ट र निश्चित मानव अधिकारका रूपमा मान्यता दिलाउने पहिलो मुद्दा बन्यो ।

आज विद्यमान सूचनाको हकसम्बन्धी अधिकांश कानूनमा अनुरोधको अनुपस्थितिमा पनि सूचना प्रवाह गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ । हालैका कानूनहरूमा यो थप व्यवस्था महत्वपूर्ण तत्वका रूपमा देखिँदैछ र समय क्रममा समाजका सम्पूर्ण सदस्यहरू, विशेष गरी सीमान्तीकृत वर्गका लागि व्यापक पहुँच सुनिश्चित गर्दै यो व्यवस्था ती कानूनहरूको सर्वाधिक महत्वपूर्ण तत्व बन्नसक्छ । यो प्रणाली कार्यान्वयन गर्नका लागि भने ठूलो लागत लाग्नसक्छ ।

सूचनाको हकसम्बन्धी कानूनबारे हुने बहसको अर्को विषय यिनीहरूले सूचना प्रवाहका लागि निजी निकायहरूमाथि सिर्जना गरेको दायित्व हो । अहिलेसम्ममा त्यस्तो दायित्व लागू गर्ने एउटा मात्र मुलुक दक्षिण अफ्रिका हो । यो दायित्व सिर्जना गर्नु भनेको कत्तिको पाण्डोराको बाकस जस्तो समस्यामूलक हुनसक्छ भन्ने कुरा दक्षिण अफ्रिकामा उक्त कानून कार्यान्वयनका सन्दर्भमा सामना गरिएका समस्याहरूले चित्रण गर्दछ । कुन निकायले सर्वसाधारणलाई सूचना प्रवाह गर्नुपर्छ र कानूनले कुन सूचनालाई समेट्नुपर्छ भन्ने कुराको परिभाषा कसरी गर्ने भन्ने निर्णय गर्नु कठिन छ । सूचनाको हकसम्बन्धी कानून कार्यान्वयनसम्बन्धी अन्य कुरामा जस्तै यससन्दर्भमा पनि एउटा स्वतन्त्र निगरानी निकायको महत्व पुनःस्मरण हुन्छ ।

आजसम्म पनि सूचनाको हकसम्बन्धी कानूनहरूको विवरण र कार्यान्वयन दुवैका सन्दर्भमा थुप्रै अन्य क्षेत्रहरू समस्यामूलक भएका पाइएका छन् :

- अपवादहरूको सूचीको क्षेत्र निकै व्यापक छ,
- सूचनाको हकसम्बन्धी अधिकांश कानूनहरूले गोप्यतासम्बन्धी कानूनलाई प्रतिस्थापन गर्दैनन् र यसले गर्दा गोप्यतासम्बन्धमा विद्यमान नियमहरू कायमै छन्,
- निजामती कर्मचारीहरूलाई सूचनाका लागि आएका निवेदनहरूलाई उत्तर दिने तरिकासम्बन्धमा प्रशिक्षण दिनुका साथै असल नियतले सूचना प्रवाह गरिएको अवस्थामा उनीहरूलाई संरक्षण दिनु आवश्यक छ,
- दस्तावेजलाई प्रकाशमा ल्याउनु र सूचनालाई प्रकाशमा ल्याउनुबीचको भिन्नता भुक्त्याउने खालको छ र यसलाई प्रकाशमा नल्याउनका लागि निहुँका रूपमा प्रयोग गरिनु हुँदैन,
- सूचनाको हकसम्बन्धी कानूनलाई कसरी प्रयोग गर्न सकिन्छ भन्नेबारे नागरिकहरूलाई जानकारी दिनेलगायतका प्रवर्धन पहलहरू सरकारले ठूलो जिम्मेवारीका साथ निर्वाह गर्नु आवश्यक कुरा हो ।

सूचना तयार पार्ने/भिक्ने क्षेत्रमा कत्तिको प्रयास आवश्यक छ भन्ने दृष्टिकोणबाट उत्तर दिइनुपर्ने केही प्रश्नहरू अबै बाँकी छन् । सार्वजनिक निकायहरूले तथ्याङ्कको प्रशोधन कत्तिको गर्नुपर्छ ? कच्चा तथ्याङ्कमा दिइएको पहुँचले अधिकांश नागरिकको सहभागिता र सशक्तीकरणलाई सहज पार्दैन, त्यसैले तथ्याङ्कलाई कत्तिको उपभोक्तामैत्री बनाइनुपर्छ ? यसैगरी अर्को एउटा सम्बन्धित प्रश्न सार्वजनिक निकायले आफूसँग तयार अवस्थामा नभएका सूचना उनीहरूले तयार गरेर दिने अपेक्षा गरिएको छ वा छैन भन्ने पनि हो । यस अपेक्षाले अतिरिक्त जनश्रम वा सम्भवतः सफ्टवेयरको आवश्यकता सिर्जना गर्नेछ । यसलाई भिन्ने शब्दमा भन्ने हो भने सार्वजनिक निकायले सम्हालेर राख्नुपर्ने सूचना के के हुन् ?

कुनै निश्चित सन्दर्भमा सूचनाको हकसम्बन्धी कानूनले पार्नसक्ने प्रभावको मूल्याङ्कन गर्दा तीन वटा वर्गको परीक्षण गरिनुपर्दछ । ती वर्गहरूको उल्लेख बैठकभरि नै गरिएको थियो र समस्या क्षेत्रहरूतर्फ सङ्केत गर्नका लागि तिनीहरूलाई साधनका रूपमा प्रयोग गरिएको थियो ।

१. **कानुनी विषयवस्तु** : कानूनमा व्यवस्था गरिएका प्रावधानहरू के के हुन् र सूचनामा पहुँचलाई यिनीहरूले सहजीकरण गर्लान् ? स्वतन्त्र निगरानी निकाय जस्ता केही महत्वपूर्ण तत्वहरूलाई छुटाउँदा कानूनको प्रभावलाई गम्भीर रूपमा सीमित पार्दछ । भिना मसिना कानुनी समस्याहरूले सूचनाको हकसम्बन्धी कानूनको कार्यान्वयनलाई आधारभूत रूपमा ओभरलैप पार्न सक्छन् । उदाहरणका लागि, थाइल्याण्डमा समसायिकताको अभावका कारण सूचनाका लागि अनुरोध गर्ने प्रणाली नै ध्वस्त भएको छ ।
२. **राजनीतिक इच्छा** : सरकार, सार्वजनिक निकाय तथा प्रशासन कानून कार्यान्वयनमा सकारात्मक रूपमा संलग्न भएका छन् ? उनीहरूले आफ्ना अधिकारीहरूलाई आवश्यक प्रशिक्षण तथा साधनस्रोतहरू उपलब्ध गराइरहेका छन् ? प्रशासनभित्र प्रायः पोषित भइरहेको गोप्यताको संस्कृतिलाई पारदर्शिताको संस्कृतितर्फ लानुपर्छ ।
३. **नागरिक समाज** : सिद्धान्ततः कानून निकै राम्रो हुनसक्छ तर यसलाई शून्यतामा पारित गरिएको छ र यसलाई नागरिकहरूको हितका लागि राम्रो प्रयोगमा उपयोग गर्न चाहने कोही छैनन् भने यसले नाम मात्रको उद्देश्य पूरा गर्छ र कमजोर भएर यसको मृत्यु हुनसक्छ ।

दिगो विकास र सूचना स्वतन्त्रताबीच सम्बन्ध स्थापित गरिँदा विकास प्रक्रियामा संलग्न पक्षहरूले उदाहरणका रूपमा नेतृत्व लिनुपर्ने सर्वसम्मति भएको थियो । विकास निकायहरू तथा दातृ निकायहरू अन्य पक्षबाट पारदर्शिता अपेक्षा गर्छन् भने पहिला आफ्ना कार्य, बजेट तथा प्रशासनका सन्दर्भमा बढी पारदर्शी हुनुपर्छ । अन्तरराष्ट्रिय वित्तीय संस्थाहरूबीच यो विचारलाई प्रवर्धन गर्नका लागि विश्व पारदर्शिता पहलले हाल सक्रियता अपनाइरहेको छ ।

अन्त्यमा, सूचनाको हकसम्बन्धी महत्वबारे संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय प्रणालीले थप वक्तव्यहरू जारी नगरेको कुरा दुःखका साथ उल्लेख गरिएको थियो । यस कुराको जाँच गरिनुपर्छ र यस मुद्दामा नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गर्नका लागि हामीले संयुक्त राष्ट्रसङ्घलाई आह्वान गर्नुपर्दछ ।

प्रश्नोत्तर : छलफलका क्रममा उठाइएका बुँदाहरू

सूचना स्वतन्त्रतासम्बन्धी सिद्धान्तहरूबीच सौहार्द्रता कायम गर्नका लागि युरोपेली परिषदले हालै गरेको प्रयासका क्रममा विद्युतीय रूपमा भण्डार गरिएका दस्तावेजहरूका सन्दर्भमा तिनीहरूलाई सार्वजनिक गर्नुपर्ने नियम लागू नहुने अडान लिएको थियो । यसलाई मापदण्डको सम्भावित कमजोरीका रूपमा लिइएको थियो र यसले गर्दा सर्वसाधारणले पहुँच पाउने दस्तावेजहरूको व्यापकतालाई ओभरलैप पार्नसक्ने ब ताइएको थियो ।

अभिलेख व्यवस्थापनसम्बन्धी प्रश्न उठाइएको थियो । सामान्यतया सूचनाको हकसम्बन्धी कानूनले अभिलेख व्यवस्थापनसम्बन्धी मापदण्डहरू निर्धारण गर्ने अधिकार एउटा केन्द्रीय व्यक्तित्वलाई प्रदान गरेको हुन्छ । केही बढी जटिल कानूनहरूमा अभिलेखहरूको व्यवस्थापनबारे उल्लेख नगरिएको भए पनि अभिलेख व्यवस्थापन गर्ने व्यवस्थाहरूबारे निश्चित रूपमा उल्लेख गरिएको हुन्छ । यसको उदाहरणका रूपमा मेक्सिकोको कानूनलाई लिन सकिन्छ ।

अन्त्यमा कानूनलाई अगिरोधक बनाउनु असम्भव हुने टिप्पणी गरिएको थियो । पुनरावेदनसम्बन्धी संयन्त्र अस्तित्वमा रहेसम्म केही समस्याहरू अभ्यासकै क्रममा समाधान गर्दै लग्न सकिन्छ ।

पहिलो सत्र : 'सूचनाको हक' र दिगो विकास

सूचनामा पहुँचसम्बन्धी अधिकारले सिर्जना गर्ने सशक्तीकरणका माध्यमबाट यसले विकाससँग सम्बन्ध स्थापना गरेको छ भन्ने कुरामा कार्यकर्ताहरू भित्रैदेखि विश्वस्त भएका छन् । विकासका लागि एउटा महत्वपूर्ण योगदानकर्ताका रूपमा सूचनाको हक रहेको छ भन्ने तथ्यबारे अन्तरराष्ट्रिय समुदायलाई बुझाउने तथा त्यसलाई अनुमोदन गराउने पक्ष भने चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।

कतिपय राष्ट्रमा अस्तित्वमा रहेको गोप्यताको संस्कृतिले हामी मानव अधिकारप्रति कस्तो दृष्टिकोण राख्दछौं भन्ने कुराको विश्लेषण गर्न हामीलाई बाध्य बनाउँछ । अन्तरराष्ट्रिय न्यायशास्त्रले मानव अधिकार अविभाज्य, अन्तरनिर्भर र श्रेणीविहीन भएको निश्चित गरिरहेको समयमा कहिलेकाहीँ यस अधिकारभित्र 'वास्तविक' श्रेणी विभाजनलाई स्थापित गर्ने प्रयास भएको पाइन्छ । केही अवस्थाहरूमा सामाजिक-आर्थिक अधिकारहरूले नागरिक, राजनीतिक वा मानव अधिकार समानको स्थान पाउँदैनन् । अन्तरनिर्भरताको अर्थ ती सबै अधिकारहरूलाई सामूहिक रूपमा हेरिनुपर्दछ भन्ने हो भन्ने कुरामा बहुदो सर्वसहमति भने विकास भइरहेको छ । सम्पूर्ण मानव अधिकारलाई व्यवहारमा उतार्नका लागि एउटा सहजकर्ताका रूपमा सूचनाको हक रहेको छ भन्ने कुरा सबै पक्षले विचार गर्नुपर्दछ ।

सूचनामा पहुँच र विकासबीच सम्बन्ध स्थापना गर्दा हामीले विचार गर्नु आवश्यक कुरा यो हो - गरिबमुखी सूचना स्वतन्त्रतासम्बन्धी कानुन कस्तो हुनुपर्छ ?

स्टीभ बक्ले, अध्यक्ष, विश्व सामुदायिक रेडियो सङ्घ (अमार्क)

विगत दश वर्षमा सूचनाको हकसम्बन्धी कानुनको अनुमोदन तथा सामुदायिक प्रसारणलाई सक्षम बनाउने नीति र कानुनहरू तयार गर्ने कार्य झण्डै झण्डै समानान्तर रूपमा अगाडि बढिरहेका छन् । तिनीहरू एउटै सिक्काका दुई वटा पाटा भएका कारण तिनीहरू सहवर्ती प्रवृत्ति भएकोमा शायद अचम्म मान्नु पर्दैन । सूचनाको हकसम्बन्धी कानुन अभ्यासमा आउन थालेकोले सामुदायिक प्रसारणलगायतका अन्तरनिर्भर सञ्चारको बहुलताले सूचना सक्रिय रूपमा सम्प्रेषण भएको सुनिश्चित गर्नुपर्ने भएको छ । वास्तवमै सञ्चार बहुलताको अभावका कारण सूचनाको हकसम्बन्धी कानुनको प्रभाव र लाभमा गम्भीर ह्रास आउन सक्छ । सूचनामा पहुँचसम्बन्धी कानुनले नागरिक तथा सरकारबीचको सूचना असमानता घटाउन सहयोग गर्न सक्छ भने सञ्चारद्वारा गरिने पहरेदारी कार्यलाई सशक्त बनाएर सरकारी जबाफदेहीतामा योगदान पुर्याउन सकिन्छ । सूचनाको हकसम्बन्धी कानुनको प्राथमिक ध्यान भ्रष्टाचारविरुद्ध सङ्घर्ष गर्ने र सुशासन प्रवर्धन गर्ने दिशामा रहे पनि ज्ञानसम्बन्धी कार्य अर्थात् जनतालाई सामाजिक तथा आर्थिक विकल्पहरूबारे राम्ररी सुसूचित भइरहनेमा सक्षम बनाउनुको व्यापक लाभबारे विचार गर्नु पनि आवश्यक छ ।

हामीले सूचनाको हकसम्बन्धी कानुनबारे विचार गर्दा प्राथमिक ध्यान प्रायः राष्ट्रिय स्तरमा हुने गरे पनि अन्तरराष्ट्रिय तथा स्थानीय स्तरलाई पनि उपेक्षा गर्न भने मिल्दैन । सूचनामा पहुँचले स्थानीय शासनमा सुधार तथा विकाससम्बन्धी स्थानीय ज्ञानमा पनि योगदान दिन सक्छ । अन्तरराष्ट्रिय स्तरमा संयुक्त राष्ट्रसङ्घ तथा अन्य अन्तरसरकारी निकायहरू आफ्ना प्रक्रियाहरूका साथै सूचना प्रवाह सुनिश्चित गर्ने संयन्त्रका सन्दर्भमा थप पारदर्शी भई राम्रो उदाहरण स्थापना गर्नुपर्ने आवश्यकता छ । दिगो विकासको दृष्टिकोणबाट गरिबी तथा सीमान्तीकरण सामना गरिरहेका जनताका लागि सूचनामा पहुँचका सन्दर्भमा विद्यमान अन्य कतिपय अवरोधहरूबारे पनि हामी सचेत हुनु आवश्यक छ । सूचनाको हकसम्बन्धी कानुन आवश्यक छ तर यो आफैमा पर्याप्त समाधान भने होइन । त्यस्ता अवरोधहरूका रूपमा शिक्षा र साक्षरताको न्यून स्तर,

सञ्चार र यातायातको नराम्रो पूर्वाधार, सांस्कृतिक र भाषिक अवरोध तथा लिङ्ग, जाति, वर्ग, जातीयता वा अन्य पक्षमा आधारित विभेदलाई लिन सकिन्छ ।

हेलेन डार्विशिरे, कार्यकारी निर्देशक, एक्सेस इन्फो युरोप, र अध्यक्ष, सूचना स्वतन्त्रता पैरवीकर्ताहरूको सञ्जाल (एफओआईएनेट)

सूचनाको अधिकार गरिबमुखी कार्यसूचीतर्फ क्रियाशील होस् भन्ने उद्देश्यले यसलाई आर्थिक न्याय सुनिश्चित गर्ने साधनका रूपमा कसरी विकास गर्न सकिन्छ ? सारमा भन्ने हो भने गरिबमुखीमा रूपान्तरित हुनाले अग्रसक्रिय बनिन्छ । सूचनामा पहुँचसम्बन्धी कैयौँ कानुनमा निवेदन दिनै नपर्ने गरी अग्रसक्रिय रूपमा प्रवाहित गर्नुपर्ने सूचनाको वर्गीय सूची उपलब्ध गराइएको हुन्छ । कुन किसिमका सूचना उपलब्ध गराइनुपर्छ भन्नेबारे यसले मार्गनिर्देशिकाका रूपमा काम गरे पनि यस्तो विस्तृत सूची तयार गर्नु कठिन हुन्छ । केही निश्चित क्षेत्रमा, उदाहरणका लागि वातावरणीय क्षेत्रमा निकै विस्तृत सूची तयार गरिएका छन् । उदाहरणका लागि, निजी निकायहरूका क्रियाकलापबाट वातावरणमा परिरहेका प्रभावबारे मूल्याङ्कन गर्नका लागि सरकारले उनीहरूबाट सङ्कलन गर्नुपर्ने सूचनाका किसिमहरूको सूची आर्हुस महासन्धिले तयार पारेको छ । अग्रसक्रिय सूचना प्रवाह सूचनाको हकको एक अंश हो र यसलाई सूचनामा पहुँच र क्षेत्रनिश्चित कानुनहरूमा लागू गरिनुपर्दछ ।

सूचनामा पहुँचसम्बन्धी अधिकार सार्वजनिक निकायहरूसँग भएका सम्पूर्ण सूचनाका सन्दर्भमा लागू हुन्छ र यसमा निजी निकायहरूद्वारा सङ्कलन गरिएका सूचना पनि पर्दछन् । निजी निकायहरूमाथि प्रत्यक्ष रूपमा सूचनाको हक कुन हदसम्म लागू हुन्छ भन्नेबारे कुनै अन्तरराष्ट्रिय वा तुलनात्मक मापदण्ड भने अहिलेसम्म बनेको छैन । सोही समयमा, आफ्ना अन्य अधिकारहरूको रक्षा गर्नका लागि आवश्यक सूचना जनताले पाउन सकून् भन्ने उद्देश्यले पर्याप्त सूचना सङ्कलन गर्ने जिम्मेवारी सरकारलाई दिइएको छ । जनताले ती सूचना प्रयोग गर्न सकून् भन्ने उद्देश्यले ती सूचना पर्याप्त विस्तृत रूपमा सङ्कलन गरिनुपर्दछ । उदाहरणका लागि, निजी संस्थाहरूले गर्ने उत्सर्जन तथा फोहोरबारे उनीहरूले उपलब्ध गराउनुपर्ने सूचनाको परिमाणलाई वातावरण संरक्षण एजेन्सीले घटाउँदैछ भन्ने चासो हालै संयुक्त राज्य अमेरिकामा देखिएको थियो । त्यस्ता सूचना सङ्कलन गर्न असफल भइएमा त्यसबाट आफ्नो वातावरणमा भइरहेको प्रदूषणसम्बन्धमा सूचना प्राप्त गर्ने जनताको क्षमतामा प्रत्यक्ष प्रभाव पर्दछ ।

सूचना उपलब्ध गराइनुपर्छ भन्ने सामान्य आवश्यकता सिर्जना गर्नु मात्र पनि पर्याप्त हुँदैन । जनता निर्णय प्रक्रियामा सहभागी हुन र ती सूचना प्रयोग गर्न सक्षम हुने गरी तिनीहरूलाई समसामयिक रूपमा उपलब्ध गराइनु आवश्यक हुन्छ । सूचनाको हक भनेको सामान्य रूपमा जवाफदेहीतामा पूर्वलक्षित अभ्यासलाई सहजीकरण गर्नु मात्र हुन सक्दैन ।

गरिबमुखी पारदर्शिताको अर्को महत्वपूर्ण तत्व भनेको अन्तरराष्ट्रिय सहयोग प्रवाहसम्बन्धी सूचना हो । सूचनामा पहुँचसम्बन्धी राष्ट्रिय कानुनलाई केही यस्ता सूचनामा पहुँच प्राप्त गर्न प्रयोग गर्न सकिन्छ तर कतिपय सहयोगहरू सरकारका माध्यमबाट प्राप्त भएका हुँदैनन् । त्यसैले हामी सहयोग पारदर्शिता चाहन्छौँ भने सहयोग निकायहरू (बहुपक्षीय संस्थाहरूसमेत)का साथै यस क्षेत्रका अन्य पक्षहरूलाई उनीहरूका सूचना प्रवाहित गर्नुपर्ने बनाउनुपर्छ । यस्ता पारदर्शितालाई खतराका रूपमा लिइनुहुँदैन, सरोकारवालाहरूको सहभागिता सुरक्षित गर्ने र प्रभावकारी एवं गरिबमुखी सहयोग आपूर्तिको एउटा उपायका रूपमा लिइनुपर्छ ।

‘तपाईंको आर्थिक सहयोग प्रकाशित गर्नुहोस्’ अभियानले सहयोग पारदर्शिता बढाउने यस लक्ष्यका सन्दर्भमा काम गरिरहेको छ ।

इस्सा लुना प्ला, प्राध्यापक, कानुन अनुसन्धान संस्थान, स्वायत्त राष्ट्रिय मेक्सिको विश्वविद्यालय
विश्वका कतिपय राष्ट्रहरूमा सूचनामा पहुँचसम्बन्धी कानुन भ्रष्टाचारविरोधी तथा सुशासनसम्बन्धी उद्देश्यहरूमा योगदान पुऱ्याउने उद्देश्यले पारित गरिएका छन् । मेक्सिकोका दुई हजारभन्दा बढी निजामती कर्मचारीहरूलाई समेटेर हालै गरिएको एक सर्वेक्षणका क्रममा अधिकांश कर्मचारीले सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन-२००२ ले नागरिक समाजलाई भन्दा पनि सरकारलाई बढी लाभ पुऱ्याएको विचार व्यक्त गरेका थिए । उक्त ऐनलाई आफ्ना जनतालाई लाभान्वित गराउनेभन्दा पनि सरकार आफैलाई जबाफदेही बनाउने उपायका रूपमा बुझिएको थियो । स्पष्ट रूपमा भन्ने हो भने यस कानुनबाट जनतालाई पुग्ने लाभसम्बन्धमा सरकारी निकायले बुझ्नु आवश्यक छ ।

सूचनाका लागि अनुरोध गर्न प्रायः सरकारबारे निश्चित स्तरको ज्ञान आवश्यक हुने भएकोले अग्रसक्रिय सूचना प्रवाह हासिल गर्न सकिन्छ र यसले गरिबलाई नै लक्षित गरेको हुन्छ । यसको अर्थ गरिबका जीवनमा सूचनाको हकको बढी प्रत्यक्ष प्रभाव पार्नका लागि उनीहरूका सूचनासम्बन्धी आवश्यकताबारे बढी जानकारी हासिल गर्नु हो ।

विकास भनेको जनताले उपभोग गरिरहेका स्वतन्त्रतालाई विस्तार गर्नेतर्फ लक्षित प्रक्रिया हो र सूचना भनेको सशक्तीकरणका माध्यमबाट जनतालाई राम्रो स्तरको जीवनयापन गर्न सक्षम बनाउने एउटा उपाय हो । यो हासिल गर्नका लागि जनतालाई सर्वाधिक प्रभाव पार्ने सूचना भएका क्षेत्रमा विशेष ध्यान दिइनुपर्छ, उदाहरणका लागि शिक्षा, स्वास्थ्य, श्रम अवसर, जग्गा सम्पत्ति र सामाजिक कार्यक्रमहरू । यसलाई दृष्टिगत गरिएमा सूचना नीतिसम्बन्धी सशक्त अग्रसक्रिय लक्ष्यसहित गरिब समुदायहरूलाई लक्षित गर्ने कानुन तयार गर्नमा सहयोग पुग्छ । एकातिर सूचना असमानतालाई सुधार गर्नु आवश्यक छ भने अर्कोतिर विकासमा पर्ने प्रभाव यथार्थ होस् भन्नका लागि स्थानीय समुदायका अधिकार तथा अवसरहरूसम्बन्धी सूचना उनीहरूलाई उपलब्ध गराएर वास्तवमै उनीहरूमाथि नै केन्द्रित हुनु पनि परेको छ ।

मञ्जु मेनन, कल्पवृक्ष, वातावरणीय सक्रियता समूह, भारत

सूचनाको हकलाई बाँच्न पाउने अधिकारका रूपमा लिइनुपर्छ । यस अधिकारलाई अभ्यास गर्न तथा हानिकारक र जोखिमपूर्ण अवस्था र घटनाबाट आफ्नो जीवनलाई रक्षा गर्नका लागि व्यक्ति तथा समुदायहरूका लागि सान्दर्भिक तथा समसामयिक सूचनाको उपलब्धता आवश्यक हुन्छ । उदाहरणका लागि, सन् १९८६ मा दिल्लीको एक मल कारखानामा ग्यास चुहिएको मुद्दाका सन्दर्भमा ओलियमस्थित भारतीय सर्वोच्च अदालतले यसबारे स्पष्ट रूपमा उल्लेख गरेको थियो ।

कानुन निर्माण प्रक्रिया पनि कानुनको पाठ जत्तिकै महत्वपूर्ण हुन्छ । भारतमा सूचनाको हकसम्बन्धी कानुन बृहद् अभियानको प्रतिफल हो । उक्त अभियानमा चिकित्सकहरू, सञ्चारकर्मीहरू, शिक्षकहरू, इतिहासविद्हरूलगायतका समाजका विभिन्न क्षेत्रका नागरिकहरू सरिक भएका थिए । कानुन निर्माण प्रक्रियामा उनीहरूबाट प्राप्त सुझावहरूका कारण सशक्तका साथै सामान्य जनतालाई उल्लेख्य रूपमा लाभ पुऱ्याउने खालको कानुन तयार गर्न मद्दत पुगेको थियो ।

कानूनको कार्यान्वयनका सन्दर्भमा भने अझै पनि समस्या छ । हाम्रो अनुभव के छ भने सूचनाका लागि दिइएका अधिकांश निवेदनहरू पहिलो पुनरावेदनको प्रक्रियामा जान बाध्य भइरहेका छन् । कानून कार्यान्वयन तथा जनताको गुनासो समाधान सुनिश्चित गर्ने जिम्मेवारी दिइएका सूचना आयुक्तहरूमध्ये अधिकांश पूर्व कर्मचारी रहेका छन् र उनीहरू सूचनामाथि नियन्त्रण राख्ने पुरानो कर्मचारीतन्त्रको संस्कृतिलाई नै क्रम दिइरहेका छन् ।

भारतमा सूचनाको हकको प्रयोगका कारण सूचनाको सर्वोपलब्धतामा वृद्धि भएको छ । उदाहरणका लागि, खनिज उत्खनन तथा अन्य उद्योग/पूर्वाधार आदि उद्देश्यमा प्रयोग गरिएका वातावरणीय रूपमा संवेदनशील जमिन (संरक्षित क्षेत्र जस्तो)को हदसम्बन्धी सूचनालाई लिन सकिन्छ । यसले गर्दा परियोजना विकासकर्ताहरूद्वारा वातावरणीय प्रभाव न्यूनीकरणसम्बन्धी शर्तपालनाको स्तरसम्बन्धी सूचनाको उपलब्धतामा पनि वृद्धि भएको छ ।

सरकारी विभाग तथा मन्त्रालयहरूलाई सल्लाह दिने विशेषज्ञ समितिहरूका कामहरूमा पहुँच प्राप्त गर्ने तथा तिनीहरूलाई बुझ्नका लागि वातावरणीय समूहहरू तथा नागरिक समाजलाई यस ऐनले सक्षम बनाएको छ । यसले गर्दा ती समितिहरू वास्तवमा भूमि सङ्घर्ष तथा अन्य धरातलीय संवेदनशील यथार्थहरूबाट टाढा रहेको यथार्थ बाहिर आएको थियो । स्रोतहरूको समान उपयोगसम्बन्धी मुद्दालाई सम्बोधन गर्ने क्रममा वैज्ञानिक तथ्याङ्कमै मात्र भर परेका कारण वातावरणीय समस्याहरूबारे काम गर्दा रोकथाममूलकभन्दा पनि न्यूनीकरणमा आधारित पद्धतिहरू मात्र अपनाइएका थिए ।

पहिलो सत्रमा केन्द्रित मुख्य बुँदाहरूको सारांश :

सफल कार्यान्वयनका लागि राम्रो कानून आवश्यक हुन्छ । कानून निर्माण प्रक्रिया महत्वपूर्ण चरण हो । यस प्रक्रियामा समुदायहरू आफै संलग्न भएमा यो अत्यन्त उपयोगी तथा प्रभावकारी हुन्छ ।

अग्रसक्रिय सूचना प्रवाह आवश्यक मात्र नभई सम्भवतः कानूनको सबैभन्दा महत्वपूर्ण तत्व हो भन्ने कुरा सूचनाको हकमा सहमति भएको हुन्छ । अग्रसक्रिय सूचना प्रवाहलाई परिभाषित गर्नु भने कठिन प्रक्रिया हो र यसमा उपयोगकर्ता आफै संलग्न हुनुपर्छ ।

सूचनाको हकलाई सफलतापूर्वक कार्यान्वयन गर्नका लागि निजी निकायहरूका साथै थुप्रै किसिमका निकायहरू संलग्न हुनु आवश्यक छ ।

प्रश्नोत्तर : छलफलका क्रममा उठेका बुँदाहरू

सूचनाको हकको पालनाबाट संस्थाहरूले निश्चित मापदण्डहरूको अनुसरण गरिरहेका छन् वा छैनन् भन्ने कुरा अनुगमन गर्न नागरिक समाजलाई सम्भव बनाउँछ तर व्यावहारिक दृष्टिकोणबाट भन्ने हो भने सूचना उपलब्ध नै भए पनि अनुगमन कार्य सम्पादन गर्नु भनेको नागरिकहरूका लागि कठिन काम हो । सम्भवतः

ध्यान दिनुपर्ने कुरा के हो भने अनुपालन तथा सूचना प्रवाहको दायित्वले सरकारी निकायहरूलाई मात्र नभएर सार्वजनिक कार्य सञ्चालन गरिरहेका वा राष्ट्रको प्राकृतिक स्रोतमा प्रभाव पार्ने क्रियाकलाप गरिरहेका निजी संस्थाहरूलाई पनि समेट्नुपर्छ ।

निश्चित किसिमका सूचना उपलब्ध गराउन सरकारलाई बाध्य तुल्याउनमा अदालतको सम्भावित भूमिकाका सन्दर्भमा राष्ट्रिय अदालतहरूको भूमिकाको परीक्षण गरिनुपर्दछ । निश्चय पनि अदालतहरूको भूमिका महत्वपूर्ण हुन्छ, किनभने केही कानूनहरूमा सूचना प्रवाहका लागि बाध्य बनाउने अधिकारको व्यवस्था नभई सूचनाका लागि पुनः निवेदन दिने सम्भावनाको मात्रै व्यवस्था गरिएको छ । यसको उदाहरणका रूपमा युरोपेली परिषद्सम्बन्धी मस्यौदा महासन्धिलाई लिन सकिन्छ ।

सूचनाको हकसम्बन्धी कानूनले सूचनाका प्रवाहका लागि बाध्य पार्ने र प्रोत्साहित गर्ने दुई वटा कामबीचको सन्तुलनका लागि पैरवी गर्नुपर्छ । यसको अर्थ प्रशासनलाई निरन्तर रूपमा दण्डित नगरी खुलापनको संस्कृतिलाई प्रोत्साहित गर्ने र खुलापन भनेको सरकार र निजामती कर्मचारीहरू दुवैका लागि राम्रो हो भनी उनीहरूलाई सम्झाउनु हो ।

दोस्रो सत्र : सूचनाको हकसम्बन्धी कानूनको पैरवी तथा कार्यान्वयनसम्बन्धी चुनौतीहरू

विगतमा सूचनाको हकका कारण सरकार ढल्न सक्छ भन्ने डर सुन्नमा आउने गरेको भए पनि अहिले विभिन्न उदाहरणहरूले वास्तविकता त्यस्तो हैन भन्ने कुरा स्पष्ट बनाइसकेको छ । सूचना प्रवाहका लागि अपनाइने प्रक्रियाले सूचनामा पहुँच उपलब्ध गराउनुका साथै त्यसको प्रयोग गर्न सर्वसाधारणलाई सक्षम बनाउनुका साथै त्यसका लागि उल्लेख्य खर्च पनि हुने भएकोले सरकारले कुन हदसम्म प्रक्रिया चाल्नुपर्छ र सूचना सङ्कलन गर्नुपर्छ भन्ने कुरा भने अवश्य पनि अबै विवादग्रस्त रहेको छ ।

सूचनाको हकसम्बन्धी कानून पारित गर्ने सोच बनाउँदा कानूनलाई सफलतापूर्वक कार्यान्वयन गर्ने कार्यमा प्रत्यक्ष रूपमा प्रभाव पार्ने अन्य केही पक्षहरूबारे पनि विचार गरिनुपर्दछ । विशेष गरी विकासोन्मुख तथा सङ्क्रमणकालमा रहेका राष्ट्रहरूका सन्दर्भमा कानूनको अस्तित्वले विकसित राष्ट्रको स्थिर लोकतान्त्रिक वातावरणमा जस्तो प्रभाव उत्पन्न गर्न सक्दैन भन्ने कुरामा ध्यान पुऱ्याइनुपर्दछ । त्यसैले, सूचनाको हक भनेको न त थालनी हो न अन्त्य हो भन्ने कुरा बुझ्नुपर्दछ । सूचनामा पहुँचको संस्कृति निर्माणमा नागरिक समाज र राजनीतिक इच्छा प्रमुख छन् ।

सेसे फाडोपे, अफ्रिका कार्यक्रम अधिकृत, आर्टिकल १९

सूचनालाई लुकाइएमा वा बङ्ग्याइएमा के हुन्छ भन्ने कुरा केन्यामा हालै सम्पन्न निर्वाचन र त्यसको परिणामस्वरूप फैलिएको अशान्तिले देखाइसकेको छ । यस उदाहरणमा त्यहाँ भएका घटनाका लागि सञ्चार माध्यमको प्रमुख भूमिका रहेको थियो । केन्यामा अबै पनि सूचनाको हकसम्बन्धी कानून छैन । यसको अर्थ के हो भने कार्यान्वयनसम्बन्धी संयन्त्र अबै अस्पष्ट छ ।

सामान्य रूपमा अफ्रिकी नेताहरूले सूचनाको हकसम्बन्धी कानूनको आवश्यकतालाई स्वीकारिसकेका छन् तर त्यस्ता कानून पारित गर्ने कार्यमा भने अवरोध देखिएको छ । ती कानूनहरू हाम्रो जीवनस्तर सुधार गर्नका लागि पारित हुनेछन् वा तिनीहरू नियन्त्रण, शक्ति वा सुरक्षासम्बन्धी पक्षहरूलाई प्रवर्धन गर्नमा मुख्य रूपमा केन्द्रित रहने छन् भन्ने प्रश्न हामीले हामीलाई नै गर्नुपर्ने भएको छ ।

अफ्रिकी सरकारहरूले लोकतन्त्र तथा विकास भनेका उपयोगी उद्देश्यहरू हुन् भन्ने कुरा स्वीकार गरिसकेका भए पनि ती स्वीकारोक्तिलाई व्यवहारमा उतार्नका लागि आवश्यक परिवर्तनहरू गर्न उनीहरूले तत्परता देखाएका छैनन् भन्ने तर्क गर्न सकिन्छ । लोकतान्त्रीकरण तथा विकास प्रक्रियाका लागि सूचना तथा अभिव्यक्ति स्वतन्त्रता जस्ता मानव अधिकारहरूलाई अनुमोदन गर्नुलाई उनीहरूले महत्वपूर्ण नसम्झेको कारण यही हुनसक्छ । सूचनाको हक भनेको विकासका लागि निकै महत्वपूर्ण कुरा हो र यो समस्या नभई उनीहरूका समस्याका लागि समाधान हो भन्ने कुरा कार्यकर्ताहरूले अफ्रिकी नेताहरूलाई सम्झाउनु आवश्यक छ । यसको अर्थ उनीहरूलाई जबरजस्त गर्नु नभई सूचनाको हकसम्बन्धी विचार उनीहरूसम्म पुऱ्याउनु मात्र हो । पारदर्शिता प्रवर्धन गर्नेसम्बन्धमा कुरा गर्नुभएका सियरा लियोन तथा केन्याका राष्ट्रपतिहरू आफ्ना शब्दहरूप्रति प्रतिबद्ध रहनुहुनेछ र सूचनाको हकलाई प्रवर्धन गर्नुहुनेछ भन्ने आशा गर्न सकिन्छ । अहिलेसम्ममा सूचनाको हकसम्बन्धी कानून भएको एउटै मात्र उप-सहाराली राष्ट्रका रूपमा दक्षिण अफ्रिका रहेको छ र तैपनि ७० प्रतिशतभन्दा बढी निवेदनहरूले उत्तर पाउने गरेका छैनन् ।

भर्जिनी फ्लोर्स, सचिव, सरकारी दस्तावेजहरूमा पहुँचसम्बन्धी विशेषज्ञहरूको समूह, युरोपेली परिषद् मानव अधिकारसम्बन्धी युरोपेली महासन्धिले अप्रत्यक्ष रूपमा वातावरणीय मामिलाका सन्दर्भमा केही हदसम्म संरक्षण उपलब्ध गराएको छ । यस क्षेत्रमा मानव अधिकारसम्बन्धी युरोपेली अदालतमा प्रतिपादन भइरहेका नजिरहरूले यो कुराको चित्रण गरेको छ । सूचना तथा सञ्चारसम्बन्धी निश्चित आवश्यकताहरूलाई सार्वजनिक निकायहरूले पालना गर्नुपर्ने निर्णय अदालतले गरेको छ ।

वातावरणीय मामिलासम्बन्धी सूचना तथा विचारहरू प्राप्त गर्ने र प्रदान गर्ने अधिकारसम्बन्धमा अदालतले के पाएको छ भने आम जनचासोका मामिलासम्बन्धी सूचना तथा विचार सम्प्रेषण गरेर सार्वजनिक छलफलमा योगदान दिन व्यक्तिहरू तथा समूहहरूलाई सक्षम बनाउनुमा सशक्त जनचासो विद्यमान छ (स्टील एण्ड मोरिसविरुद्ध संयुक्त अधिराज्य, सन् २००५ फेब्रुअरी १५ मा गरिएको निर्णय) । अर्कोतिर, दफा १० मा व्यवस्था गरिएको सूचना प्राप्त गर्ने स्वतन्त्रतालाई वातावरणसम्बन्धी सूचना सङ्कलन गरेर सम्प्रेषण गर्ने आम दायित्व सार्वजनिक निकायमाथि थोपरिएको अर्थमा लिइनु हुँदैन (गुएर्रा र अन्यविरुद्ध इटाली, सन् १९९८ फेब्रुअरी १९ मा गरिएको निर्णय) ।

सूचनामा पहुँचका सन्दर्भमा केही अवस्थाहरूमा वातावरणीय मुद्दासम्बन्धी सूचना प्राप्त गर्ने अधिकारलाई सुरक्षित गर्ने निश्चित दायित्व सार्वजनिक निकायहरूमा रहेको हुन्छ । राज्यको उत्तरदायित्वमा पर्ने डरलाग्दा क्रियाकलापहरूको विशेष सन्दर्भमा जनताको सूचनासम्बन्धी अधिकारप्रति विशेष जोड दिइनुपर्ने निष्कर्षमा अदालत पुगेको छ (ओनेरील्डिजविरुद्ध टर्की, सन् २००४ नोभेम्बर ३० मा गरिएको निर्णय) । दफा २ मा व्यवस्था गरिए अनुसार व्यक्तिको जीवनसम्बन्धी अधिकार र दफा ८ मा व्यवस्था गरिए अनुसार निजी र पारिवारिक जीवन तथा आवासप्रतिको सम्मान खतरामा परे भने सार्वजनिक निकायहरूले सूचना उपलब्ध गराउनैपर्छ (गुएर्रा र अन्यविरुद्ध इटाली) ।

हिशाम कासिम, पत्रकार, अल मास्सी अल-युम ('द इजिप्टियन टुडे')का पूर्व प्रकाशक सूचनाको हक कार्यान्वयनको प्रक्रियामा रहेको बताउने इजिप्ट ट्रान्सपारेन्सी इन्टरनेशनलको वर्गीकरणमा समावेश गर्न योग्य छैन । उदाहरणका लागि, आजसम्म पनि सेनासम्बन्धी कुनै पनि समाचार सङ्कलनका लागि पत्रकारलाई सजिलै सैनिक अदालतमा उभ्याउन सकिन्छ । सूचनाको हकसम्बन्धी कानून पारित हुने सम्भावना वा यसले परिवर्तन गर्नसक्ने अवस्था सिर्जना गर्नुपूर्व देशभित्र निश्चित परिवर्तन ल्याउनका लागि एउटा सशक्त मुद्दा बनाउनु आवश्यक छ ।

एउटा तर्क के छ भने सूचनाको हकसम्बन्धी कानूनको कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्नका लागि यस कानूनलाई पारित गर्नुपूर्व नागरिक समाजलाई नै सशक्त बनाउनमा प्राथमिकता दिनु आवश्यक छ ।

दोस्रो, प्रशासनको वर्तमान अकुशलताले गर्दा एउटा जन्मदर्ता प्रमाणपत्र लिनका लागि पनि लामो प्रक्रियाबाट गुज्रन परिरहेको छ । यसको अर्थ के हो भने सूचनाका लागि दिइने अन्य निवेदनलाई पनि अहिलेकै जस्तो सुस्त प्रक्रियाबाट अगाडि बढाइनेछ । सरकारको प्रशासनमा सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई सुधार्नुपर्ने आवश्यकतालाई एउटा सशक्त मुद्दा बनाउनुपर्छ ।

अन्त्यमा, कसैले के तर्क गर्न सक्छ भने कानून पारित नै भयो भने पनि केही बलिया उद्यमीहरूले उनीहरूबाट कति प्रदूषण भइरहेको छ भन्ने जस्ता सूचनामा कहिल्यै पहुँच दिने छैनन् । त्यसैले राष्ट्रभित्रको समग्र शक्ति सन्तुलन तथा लोकतान्त्रीकरण प्रक्रियामै परिवर्तन गर्न आवश्यक छ भन्ने तर्क पनि कसैले गर्नसक्छन् । इजिप्टका पैरवी समूहहरू अहिलेका लागि सूचनाको हकसम्बन्धी 'राम्रो' कानून तयार गराउनमा केन्द्रित हुनुपर्छ, कुनै पनि कानूनलाई कुनै पनि मूल्यमा पारित गराउनमा होइन । अस्तित्वमा आइसकेपछि त्यो कानूनलाई प्रयोगमा ल्याउनका लागि नागरिक समाज सशक्त छैन भने र कानूनमा थुप्रै कमजोरीहरू छन् भने अपेक्षित सुधारहरूलाई सहजीकरण गर्नमा त्यसले काम गर्नसक्ने छैन ।

इभा मोरागा, कानून निर्देशक, एक्सेस इन्फो युरोप, स्पेन सूचनामा पहुँच सरकारी प्रशासनको कुशलताको एक निश्चित स्तरमा निर्भर रहेको हुन्छ । स्पेनमा गोप्यताको संस्कृति उल्लेख्य मात्रामा छ र यसले गर्दा निजामती कर्मचारीहरूमा सूचना उपलब्ध गराउने बानी छैन । अनुपयुक्त रूपमा सूचना प्रवाहित गर्ने निजामती कर्मचारीलाई दण्डित गर्नसकिने प्रावधान उल्लेख गरिएका दुई वटा अध्याय वर्तमान अपराध संहितामा पनि छन् । अहिले सूचनाका लागि दिइएका ४० प्रतिशत निवेदनहरूलाई मात्र उत्तर दिने गरिएको छ ।

सूचनाको हकसम्बन्धी प्रक्रियाहरू कुशल बनाउनका लागि कानून बनाउने मुद्दाबाट पर गएर सूचनाका लागि दिइएको निवेदनलाई जवाफ दिन निजामती कर्मचारीहरूलाई सक्षम बनाउने बिन्दुसम्म पुगनुपर्छ । यसो हुन दिनका लागि सूचनामा पहुँच व्यक्तिको अधिकार हो भन्ने कुरामा राजनीतिज्ञहरूलाई विश्वास दिलाउन सक्नुपर्छ । स्पेनिस सोसियलिष्ट पार्टीका कतिपय राजनीतिज्ञहरूलाई सूचनामा पहुँचसम्बन्धी अधिकारबारे उनीहरूको आफ्नै चुनावी घोषणापत्रमा उल्लेख गरिएको छ भन्ने कुरा पनि थाहा छैन भनिन्छ । यसैबाट पनि कार्यसूचीमा यो मुद्दाले कतिको प्राथमिकता पाएको छ भन्ने कुरा स्पष्ट हुन्छ ।

सूचनाको हक सूचनामा पहुँच प्राप्त गर्ने प्राविधिक क्षमतामा मात्र निर्भर रहेको हुँदैन, सूचना सम्प्रेषणप्रति राजनीतिक इच्छामा भन्ने बढी निर्भर रहेको हुन्छ । जनतालाई सूचना उपलब्ध गराउन सकिने र उनीहरूलाई

सहभागी गराउन सकिने जनसभाहरूको आयोजना एउटा महत्वपूर्ण सकारात्मक पक्ष हो । सामान्यतया सहभागितालाई सम्भव बनाउने अधिकार वा सेवामा जनताको पहुँच नहुने विकासोन्मुख राष्ट्रहरूमा त यो भन्ने महत्वपूर्ण हुन्छ ।

प्रिसिला न्योकाबी, नीतिगत अनुसन्धान तथा पैरवी कार्यक्रम, अन्तरराष्ट्रिय कानुनविद् आयोग, केन्या
“जनताले सूचना खाँदैनन् तर सूचनाको अभावमा उनीहरू भोकभोकै मर्छन् ।”

प्रगतिलाई सहजीकरण गर्नसक्ने आर्थिक तथा कानुनी सुधार दुवै दृष्टिकोणबाट केन्याको स्थिति विकसित भइरहेको छ । सार्वजनिक सूचनालाई दबाउन वा लुकाउन दिने कानुनी व्यवस्थाहरू अझै पनि कानुनी पुस्तकहरूमा विद्यमान छन् । पुस्तक तथा समाचारपत्र ऐन, अपराधिक मानहानि, दण्डसंहिता र बहुपक्ष, सरकारी गोप्यता ऐन जस्ता विभिन्न कानूनहरूले सरकारसँग भएका सूचनालाई प्रवाहित गर्नु वा त्यसमा पहुँच दिनुलाई अपराधका रूपमा मानेको छ । यसले सरकारमा गोप्यता संस्कृति जीवन्त रहेको छ भन्ने कुरामा मात्र प्रकाश पार्दछ । सूचनाको हक सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालयको मात्र काम हुनु हुँदैन, यो सबै सबै सरकारी विभागमा लागू हुनुपर्छ ।

सूचनाको हक भनेको सुशासनलाई सघाउनका लागि योगदान गर्ने थुप्रै कानूनहरूको एउटा अंश हो । सामान्य रूपमा भन्ने हो भने वर्षौंदेखिको अधिनायकवादी शासनका क्रममा बनेका कानूनहरूको जालो सूचनामा पहुँचमुखी छैन र केन्याका सन्दर्भमा भन्ने हो भने ३० वटा कानूनले सूचनामा पहुँचमा अवरोध सिर्जना गर्दछन् ।

सूचना स्वतन्त्रतालाई मेटाइएका वा त्यसमाथि रोक लगाइएका केही उदाहरणहरू निम्नानुसार छन् :

- मतदान क्षेत्र विकास कोष ऐन-२००३ र यसमा सन् २००७ मा गरिएका संशोधनहरू सार्वजनिक निकायहरूसँग भएका सूचनामा पहुँच तथा उनीहरूको पारदर्शिताका सन्दर्भमा कमजोर छन् ।
- न्यायिक सेवा मस्यौदा विधेयक-२००७ ले सूचनामा पहुँचसम्बन्धी व्यवस्था गरेको छैन भने सूचना स्वतन्त्रतासम्बन्धी नयाँ मस्यौदा विधेयक-२००७ ले सरकारी गोप्यता ऐन र सरकारी गोपनीयतालाई निरन्तरता दिन खोजेको छ ।
- केन्यामा सूचनाको हकका लागि संवैधानिक प्रत्याभूति निकै कमजोर छ र यसले अभिव्यक्ति स्वतन्त्रताको संरक्षणलाई स्पष्ट रूपमा उल्लेख गर्नुको सट्टा त्यससम्बन्धमा सङ्केत मात्र गरेको छ ।

सूचनाको हकसम्बन्धी अभियानले नयाँ सांसदहरूलगायत महत्वपूर्ण प्रतिनिधिहरूको क्षमता अभिवृद्धि तथा चेतना अभिवृद्धि एवं प्रचार प्रसारका लागि आर्थिक स्रोतको अभाव जस्ता थुप्रै कठिनाइहरू सामना गरिरहेको छ । प्रभावकारी हुनका लागि परिवर्तनका लागि गठबन्धन बृहदतामा आधारित हुनुपर्ने आवश्यकता छ । सूचनामा पहुँच विना केन्यामा काम गर्न कठिन छ भन्ने कुरा चित्रण गर्ने अद्यावधिक सर्वेक्षणहरू गर्नु अन्य पक्षहरूलाई यो अभियानको सान्दर्भिकताबारे बुझाउनका लागि एउटा राम्रो उपाय हुनसक्छ ।

रोबर्टो साबा, कार्यकारी निर्देशक, नागरिक अधिकार सङ्घ (एडीसी), अर्जेन्टिना
ल्याटिन अमेरिकामा सूचना स्वतन्त्रतासम्बन्धी छलफलको मुख्य ध्यान पारदर्शिता प्रवर्धन र भ्रष्टाचार उन्मूलन

गर्नमा यसको भूमिकामा केन्द्रित रहेको छ । यस महादेशमा राजनीतिक वातावरणमा परिवर्तनको अर्थ थुप्रै सरकारहरू लोकतान्त्रिक प्रक्रिया तथा समाजको ठूलो वर्गको समर्थनबाट सत्तामा पुगेका छन् भन्ने लाग्छ । यसको अर्थ सूचनामा पहुँचले सिर्जना गर्ने अन्य लाभहरूमा हाल केन्द्रित रहन सकिन्छ भन्ने हो ।

सूचनामा पहुँचमा मात्र पूर्ण ध्यान केन्द्रित गरिनु हुँदैन, सूचना सङ्कलन, व्यवस्थापन, उत्पादन तथा त्यससम्बन्धी प्रावधानका साथै नयाँ कानून निर्माण गर्नमा यसको सहयोगी भूमिकामा पनि ध्यान दिनुपर्दछ । सरकारलाई संरक्षण प्रदान गर्ने कानुनी संरचनाहरू पनि विद्यमान हुनुपर्छ, अन्यथा सूचना प्रवाहित हुन सक्दैन । सूचना प्रवाहित गर्दा निस्कने परिणामदेखि डराउने निजामती कर्मचारीहरूलाई संरक्षण दिने व्यवस्था प्रशासनभित्र हुनुपर्दछ । निजामती कर्मचारी, कानूनविद् तथा न्यायाधीशहरूलाई प्रशिक्षण दिइनु पनि सूचना व्यवस्थामा क्रियाशील पहुँचका सन्दर्भमा महत्वपूर्ण पक्ष हो ।

सूचनामा पहुँच महत्वपूर्ण कुरा हो र सूचना उपलब्ध गराउनु सरकारको कर्तव्य हो भन्ने कुरा नागरिक समाजले अनुभूति गर्नु आवश्यक छ । सूचना निकाल्नका लागि आवश्यक कानुनी प्रक्रिया अपनाउनका लागि उनीहरूसँग साधनस्रोत नहुनसक्छ ।

सुस्पष्ट स्थितिहरूबीच सम्बन्ध स्थापित गरिनुपर्दछ, उदाहरणका लागि अर्जेन्टिनाको आर्थिक पतन र त्यस्तो अवस्थामा सूचनामा पहुँचले निर्वाह गर्नसक्ने भूमिकालाई लिन सकिन्छ । वास्तवमै अर्जेन्टिनाको आर्थिक सङ्कटपछि कैयौँ गैरसरकारी संस्थाहरूले सूचना स्वतन्त्रतासम्बन्धी समस्याहरूबारे अभिरुचि राख्न थालेका थिए । सूचनामा पहुँचको महत्व र अन्य विकाससम्बन्धी मुद्दाहरूबीच सम्बन्ध स्थापित गर्न हामी सफल भयौँ भने मात्र प्रगति हासिल गर्न सकिनेछ ।

मार्टिन टिस्ने, कार्यक्रम निर्देशक, टिरी, संयुक्त अधिराज्य

बहुराष्ट्रिय दातृ निकायहरूबाट हुने सहयोग प्रवाहको बढ्दो पारदर्शिताबारे केही कुराकानी भएको भए पनि परम्परागत रूपमै सहयोग परिमाणमा ध्यान केन्द्रित भएका द्विपक्षीय सहयोग प्रवाहका सन्दर्भमा यस्तो भएको छैन । सन् २००८ मा आक्रमामा हुने सहयोग प्रभावकारितासम्बन्धी शिखर सम्मेलनमा यो मुद्दाप्रति सम्बोधन हुने आशा गरिएको छ । सरकार स्थिरतातर्फ फर्कने आशाले प्राथमिकता पाएका द्वन्द्वग्रस्त तथा द्वन्द्वोत्तर राष्ट्रहरूमा पारदर्शिता तथा त्यसको परिणामस्वरूप आउने जवाफदेहीताको अभाव विशेष गरी सत्यका रूपमा रहेको छ । स्थानीय विकास सञ्जालहरूले भूमिका निर्वाह गर्नुपर्ने अवस्था यही हो ।

यस्ता द्वन्द्वोत्तर अवस्थाहरूका प्रमुख चुनौतीहरू यसप्रकार छन् :

- द्वन्द्वमा फर्कने जोखिम र अस्थिर वातावरणमा सूचनामा पहुँच प्राप्तिसम्बन्धी समुदायको आवश्यकता र कठिनाइ,
- सामान्यतया पहिलो चार वर्षमा प्रशस्त मात्रामा सहयोग प्रवाहित हुने अवसरको सानो सम्भावना । लामो समयसम्म सहयोग रकम प्रवाहित गर्नका लागि बहुदातृ निकाय सहयोग कोष संयन्त्र सहयोगी हुनसक्छ ।

निकै सामान्य रूपमा भन्ने हो भने तथ्याङ्क सङ्कलनसम्बन्धी केही व्यवस्थित संयन्त्रहरू उपलब्ध सहयोग संसारमा सूचना समन्वयको अभाव र तथ्याङ्क भण्डार निश्चित स्वरूपका कारण अन्य पक्षहरूबीच यसको उपयोगिता सीमित भएको छ ।

विकास परियोजनाहरू दातृ निकाय तथा प्राप्तकर्ताहरू दुवैप्रति दोहोरो जवाफदेही बन्नुपर्नाले प्रायः चासोको द्वन्द्व सिर्जना हुने गर्दछ ।

अन्त्यमा, सहयोग प्राप्त गरिरहेका राष्ट्रहरूलाई सूचना कानूनहरूमा पहुँच नभए पनि दातृ राष्ट्रहरू आफैलाई भने प्रायः त्यो सुविधा प्राप्त हुन्छ र त्यसैले उनीहरूले अन्य राष्ट्रमा आफ्नो सहयोग कार्यका लागि उनीहरूका आफ्नै सिद्धान्तहरू लागू गर्नुपर्दछ । वैदेशिक सहयोगसम्बन्धी कानूनमा दातृ निकायहरूले अभ्यास गर्नुपर्ने न्यूनतम मापदण्डहरू समावेश गरिनुपर्दछ ।

दोस्रो सत्रमा केन्द्रित मुख्य बुँदाहरूको सारांश :

अभिव्यक्ति स्वतन्त्रतासम्बन्धी मानव अधिकार हासिल गर्न सघाउनका लागि सूचनाको हकले विकास प्रक्रियामा प्रत्यक्ष रूपमा योगदान पुऱ्याउँछ भन्ने स्वीकार्न सरकारहरूलाई प्रोत्साहित गरिनुपर्दछ ।

सूचनामा पहुँचसम्बन्धी मुद्दाहरूलाई सम्बोधन गर्नका लागि सूचनाको हकसम्बन्धी कानून पारित गर्ने कार्य एउटैलाई मात्र केन्द्र बिन्दु बनाइनु हुँदैन । बृहद् कानुनी तथा नागरिक सन्दर्भका साथै सरकारी प्रशासनबाट सहयोग र प्रशिक्षण प्राप्त गर्नु पनि महत्वपूर्ण कुरा हुन् ।

सूचनाको हकसम्बन्धी कानूनका सम्भावित प्रयोगकर्ताहरूमा समाजभित्रका विभिन्न चासोयुक्त समूहहरूको प्रतिनिधित्व रहन्छ र उनीहरूले यस कानूनलाई विभिन्न किसिमबाट प्रयोग गर्न सक्दछन् । त्यसैले यस कानूनलाई स्वशासनको एउटा साधन बनाउनका लागि यसलाई प्रयोगकर्ताका लागि उपयुक्त हुने खालको बनाइनुपर्दछ ।

प्रश्नोत्तर : छलफलका क्रममा उठाइएका बुँदाहरू

सूचनाको हकसम्बन्धी कानूनका लागि दबाव दिने क्रममा एउटा क्षेत्रमा सूचना स्वतन्त्रता प्रवर्धन गर्नेबारे काम गर्नु बढी उपलब्धिमूलक हुनसक्छ; कतिपय विकसित राष्ट्रहरूमा सूचनाको हकसम्बन्धी कानून पारित गर्नलाई वर्षौं लागेको छ र कैयौं कोशदुङ्गापछिको परिणामका रूपमा यो आएको छ । वातावरण जस्ता सूचना पारदर्शिताका लागि कानून पहिल्यै अस्तित्वमा रहेका क्षेत्रलाई प्रयोग गरेर भिन्नाभिन्नै क्षेत्रका माध्यमबाट यो कार्य गर्न सकिन्छ, वा राज्यस्तरीय व्यवस्था नभएको अवस्थामा सामुदायिक सूचना आदानप्रदान संयन्त्रहरू प्रयोग गरेर स्थानीय रूपमा यसलाई हासिल गर्न सकिन्छ ।

कानून अधिकतम उद्देश्यमूलक हुनुपर्ने र स्थितिमा सुधार गर्नका लागि यो उपयोगी हुनुपर्ने अनुभूति धेरै सहभागीहरूले गरेका थिए । अर्को शब्दमा भन्ने हो भने कानून पारित गर्नका लागि विद्यमान सूचना व्यवस्था कार्यशील हुने बेलासम्म पर्खनु आवश्यक छैन ।

तेस्रो सत्र : विकास कार्यसूचीमा सूचना स्वतन्त्रता दृश्यता

सूचनाको हकबारे जनचासो कसरी जगाउने भन्ने कुरा सूचना स्वतन्त्रतासम्बन्धी व्याख्यानका चुनौतीहरूमध्ये एउटा हो । अर्को शब्दमा भन्ने हो भने सूचनाको हकलाई विकास कार्यसूचीमा समावेश गर्नका लागि अस्तित्वमा रहेका अवरोधहरू के के हुन् ? यस विषयलाई घेरेर बसेका सञ्चारको दृश्यता र माध्यमहरू पनि उत्तिकै महत्वपूर्ण पक्षहरू हुन् ।

विज्ञमण्डल सदस्यहरू :

कुलान आमिन, कार्यक्रम व्यवस्थापक, गरिबी र विकास, ट्रान्सपारेन्सी इन्टरनेशनल

सूचनाको हक कार्यान्वयन पछाडि परेको छ र भ्रष्टाचार बढ्ने क्रम जारी छ भने यथास्थितिलाई परिवर्तन गर्नसक्ने विभिन्न चासोयुक्त समूह, शक्ति र उत्प्रेरक संरचनाहरूबारे सोच्नुपर्छ । आफ्ना अभियानहरूका क्रममा निजी व्यापारीहरूप्रति ऋणी रहेका राष्ट्रिय सरकारहरू तथा राजनीतिक दलहरूमा सूचनाको हकलाई अगाडि बढाउने वा त्यसलाई लागू गर्ने अन्तर्निहित अभिरूचि हुँदैन । पक्षहरूले राजनीतिक कार्यादेशको खोजी गर्छन् भने सूचनामा पहुँचप्रति प्रतिबद्धतासहित राजनीतिक प्रतिबद्धताहरूसम्बन्धी विस्तृत सूचना माग गर्ने राम्रो अवस्थामा नागरिकहरू हुन्छन् । सोही समयमा, राजनीतिक प्रतिनिधिहरूले सूचनाको हकप्रतिको आफ्नो प्रतिबद्धतामा वृद्धि गरेर विश्वसनीयता हासिल गरिरहेका हुन्छन् । लगानीहरू नागरिकका आवश्यकता अनुसार निर्देशित भएको सुनिश्चित गर्न तथा उनीहरूलाई सहभागितामूलक पद्धतिमा संलग्न राख्नका लागि बढ्दो रूपमा विकास कार्यक्रमहरूभित्र औपचारिक प्रयासहरू गरिन्छन् । विकास कार्यक्रमहरूको जबाफदेहीता सशक्तीकरणसँग सूचनामा पहुँचसम्बन्धी अभियानलाई प्रत्यक्ष रूपमा जोड्नाले साभ्भा उद्देश्यहरू थप बलियो पार्न सकिन्छ ।

निर्णय प्रक्रियामा सुसूचित नागरिक सहभागिताले भ्रष्टाचारलाई रोक्छ भन्ने बुझाइमा ट्रान्सपारेन्सी इन्टरनेशनलको विकासमा भ्रष्टाचारसम्बन्धी पद्धति आधारित छ । भ्रष्टाचारविरुद्ध संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय महासन्धिको धारा १३ मा यसलाई स्थापित गरिएको छ । सहभागी हुनका लागि नागरिकहरू सुसूचित हुनैपर्छ । त्यसैगरी कुन सूचना र प्रमाणहरूले विकाससम्बन्धी दूरदृष्टि तथा नीतिहरूबारे सूचित गर्दछ भन्ने कुराको व्याख्या गर्नमा नागरिकहरूले भूमिका निर्वाह गर्नुपर्छ । पेरिस घोषणापत्रमा उल्लेख गरिएको स्वामित्वसम्बन्धी आधारभूत सिद्धान्तसँग यो सम्बन्धित छ ।

नागरिकहरू तथा नागरिक समाजलाई संलग्न राख्ने उद्देश्ययुक्त कतिपय दातृ निकायहरूले उनीहरूलाई विकास सहयोग कार्यक्रमहरूको तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा अनुगमनमा सुसूचित, संस्थागत तथा समावेशी रूपमा अग्रसक्रियतापूर्वक समावेश गर्दैनन् । अर्थपूर्ण रूपमा सहभागिता जनाउनका लागि आवश्यक दस्तावेजहरूमा पहुँच प्रायः उपलब्ध हुँदैन । विकास निकायहरू, राजनीतिक प्रतिनिधिहरू र प्रशासनहरूका सूचना तथा मञ्चमा पहुँचप्रति सधैं जोड दिइरहनु आवश्यक छ । सूचनाको हकसम्बन्धी अभियान सञ्चालन गर्नेहरूसँग यस प्रक्रियालाई थप अग्रसक्रिय रूपमा अगाडि बढाउने तथा गरिबी न्यूनीकरण रणनीतिपत्र, क्षेत्र परामर्श आदि जस्ता विद्यमान संरचनाहरूलाई प्रयोग गर्ने क्षेत्र हुन्छ । अन्त्यमा, सूचनाको हकसम्बन्धी अभियानहरूले जनतासमक्ष आफ्नो विश्वसनीयतालाई पुष्टि गर्नेसम्बन्धी राजनीतिक प्रतिनिधिहरूको आवश्यकताबाट थप सशक्त रूपमा फाइदा उठाउनसक्छन् र सूचनामा पहुँचसम्बन्धी कानुन निर्माण तथा कार्यान्वयनका लागि निश्चित प्रतिबद्धता प्राप्त गर्नसक्छन् ।

सेबस्टियन बात्स्क, नीति विश्लेषक – शासन, विकास सहयोग निर्देशनालय, आर्थिक सहयोग तथा विकास सङ्गठन (ओईसीडी)

सहयोगमा सुधार गर्ने र यसलाई बढी प्रभावकारी बनाउनेसन्दर्भमा अभूतपूर्व स्तरको सहमतिसहित त्यससम्बन्धमा निर्णय गर्न सफल 'सहयोग प्रभावकारितासम्बन्धी पेरिस घोषणापत्र' कार्यान्वयनमा आर्थिक सहयोग तथा विकास सङ्गठन (ओईसीडी)को विकास सहयोग समितिको महत्वपूर्ण भूमिका छ। पेरिस घोषणापत्रको सहयोगबाट स्थापित प्रभावकारी सहयोग ढाँचाका मुख्य सिद्धान्तहरूमा साभेदारी राष्ट्रको स्वामित्व; साभेदार राष्ट्रको राष्ट्रिय विकास रणनीतिहरू, व्यवस्थाहरू तथा प्रक्रियाहरू अनुरूप दातृ निकायको सहयोगको व्यवस्था; दातृ निकायका कार्यहरूसँग सौहार्द्रीकरण; विकास परिणामहरूका लागि व्यवस्थापन; र विकास परिणामहरूका लागि दातृ निकाय तथा साभेदार राष्ट्र दुवै एक आपसमा जवाफदेही रहने विचार हुन्। मानव अधिकारलाई थप व्यवस्थित रूपमा विकासमा एकीकृत गर्दै लानुको महत्वलाई पुनःपुष्टि गर्दै मानव अधिकारसम्बन्धी नीतिपत्रमा विकास सहयोग समितिको सहमतिमा प्रतिविम्बित भए जस्तै त्यसको हालैको कार्यसूचीमा पनि मानव अधिकारसम्बन्धी मुद्दा उठेको थियो (मानव अधिकार तथा विकाससम्बन्धमा विकास सहयोग समितिको कार्य-केन्द्रित नीतिपत्र-२००७)। विकास सहयोग समितिबाट यस मुद्दामा कुनै पनि निश्चित नीतिपत्र आएको यो पहिलो पटक हो।

विकास सहयोग समितिको कार्य सूचनाको हकमा निश्चित रूपमा केन्द्रित रहेको त छैन तर विशेष गरी सहयोग प्रभावकारिताका महत्वपूर्ण पक्षहरूसँग यसको महत्वपूर्ण अन्तर्निहित सम्बन्ध छ। पेरिस घोषणापत्रमा मुश्किलले स्पष्ट रूपमा उल्लेख गरिएको भए पनि यसका प्रतिबद्धताहरूको कार्यान्वयनका लागि सूचनामा पहुँच निकै महत्वपूर्ण हुन्छ। उदाहरणका लागि, सान्दर्भिक सूचनामा पहुँच नभएसम्म साभेदार राष्ट्रका पक्षहरूले उनीहरूका राष्ट्रिय विकास रणनीतिहरूको तर्जुमा र कार्यान्वयनमा नेतृत्व प्रदान गर्न सक्दैनन्। सूचनामा पहुँचका अभावमा स्वामित्वसम्बन्धमा पेरिस घोषणापत्रको बुझाइको एक महत्वपूर्ण तत्वका रूपमा रहेको बृहद् परामर्शकारी प्रक्रियामा आफ्नो भूमिका निर्वाह गर्न नागरिक समाजका सरोकारवालाहरू पनि सक्षम हुँदैनन्। यसैगरी दातृ निकाय र स्थलगत रूपमा भइरहेका कार्यहरूबीच सौहार्दता स्थापित गर्नमा पनि सूचना आदानप्रदान महत्वपूर्ण हुन्छ।

आफ्ना नागरिकहरूसमक्ष विस्तृत बजेट प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्न साभेदार राष्ट्रका निकायहरूलाई सक्षम पार्नका लागि सहयोग प्रवाहसम्बन्धी सामयिक, पारदर्शी तथा विस्तृत सूचना उपलब्ध गराउनेसम्बन्धी दातृ निकायहरूको प्रतिबद्धता पेरिस घोषणापत्रको पारस्परिक जवाफदेहीतासम्बन्धी सिद्धान्तको एउटा महत्वपूर्ण तत्व हो। सन् २००६ को पेरिस घोषणापत्र अनुगमन सर्वेक्षणले भने राम्रो समय र प्रयोगयोग्य ढाँचामा बजेटसम्बन्धी निकायहरूलाई गर्न लागिएको विनियोजनसम्बन्धी सूचना प्राप्त गर्नमा दातृ निकायहरू सधैं सजग रहने नगरेको तथ्य प्रकाशमा ल्याएको छ। सूचनाको अभाव र/वा सूचनाको नराम्रो गुणस्तर सधैं समस्याकै रूपमा रहने गरेको छ। यसले गर्दा सूचनामा सरोकारवालाहरूको पहुँच सीमित हुने मात्र नभई निर्णय प्रक्रियामा सम्भाव्य सुधारलाई पनि सीमित पारिदिन्छ।

शुशन डोयडोयान, अध्यक्ष, सूचना स्वतन्त्रता केन्द्र, आर्मेनिया

आर्मेनियामा सूचना स्वतन्त्रतासम्बन्धी कानून कार्यान्वयनबाट सिकिएको शिक्षा के हो भने उक्त कानूनलाई अभ्यासमा ल्याउनका लागि समाजबाटै माग भएन भने त्यो कागजमै मात्र सीमित रहन्छ। अर्को शब्दमा भन्ने हो भने सूचनाको हकसम्बन्धी कानूनको प्रयोगबाट आफ्नो जीवनमा कस्तो सुधार आउनसक्छ भन्ने कुरा जनताले बुझ्नु आवश्यक छ। सूचनामूलक बिलबोर्डहरू तथा नगरपालिका सूचना केन्द्र जस्ता

पहलहरू उक्त कानुनलाई व्यवहारमा रूपान्तरण गर्ने व्यावहारिक उपाय हुनसक्छन् तर जनताले तिनीहरूलाई विरलै प्रयोग गर्न सक्छन् वा यिनीहरू उनीहरूका आफ्नै जीवनका लागि किन महत्वपूर्ण छ भन्ने कुरा बुझ्दै नबुझ्न पनि सक्छन् । सामुदायिक बजेट वा खर्च प्रतिवेदन जनताका लागि अर्थहीन रहेका वा उनीहरूको आफ्नै जीवनसँग तिनीहरूको कुनै सान्दर्भिकता नभएको अवस्थामा प्रवाह गरिएको सूचनाको किसिम अर्को कठिनाई हो ।

कानुनको सफल कार्यान्वयनका लागि सरकारी अधिकारीहरूको शिक्षा र प्रशिक्षण महत्वपूर्ण हुन्छ । आर्मेनियामा ५० प्रतिशतलाई यो कानुन कसरी लागू गर्ने भन्ने कुरा थाहा छ र कैयौं मानिसहरू पारदर्शी शैलीमा काम गर्न इच्छुक भए पनि त्यसलाई व्यवहारमा कसरी अभ्यास गर्ने भन्नेबारे अनभिज्ञ छन् ।

उपलब्ध सूचनालाई व्यवस्थित रूपमा राख्ने परिपाटीको अभावका कारण सूचना सङ्कलन, संरक्षण तथा विकासका लागि ती सूचनाको प्रयोगसम्बन्धी समस्या सामना गर्न परिरहेको छ । सरकारबाट निरन्तर सूचना प्रवाह हुने सुनिश्चितता कसरी गराउने भन्ने कुरा अर्को समस्याका रूपमा रहेको छ । सूचना बढी आदानप्रदान गरिनुपर्ने क्षेत्र सरकार मात्रै भने होइन :

- मुलुकमा अत्यन्त गोप्य क्षेत्रहरूमध्ये एउटा सञ्चार माध्यम पनि हो ।
- वित्तीय सहयोग कृत्तिको प्रभावकारी रूपमा खर्च गरियो भन्ने कुरा सर्वसाधारणलाई थाहा नभए पनि गैसस समुदायले कोषहरू प्राप्त गरिरहेका हुन्छन् ।
- आफ्ना खर्च विवरण सार्वजनिक गर्नका लागि राजनीतिक दलहरूलाई सहमत बनाउन सकिएको छैन ।

नेपो मालालुआन, आर्थिक सुधारका लागि सक्रियता, फिलिपिन्स

कुनै निश्चित क्षेत्रमा एउटा राष्ट्रले कठिनाई अनुभव गरेमा त्यसबारे अन्य राष्ट्रहरूसँग छलफल गरिन्छ । सूचना वृहद् जनसमुदायबीच बाँडिनैपर्छ भन्ने अनिवार्यता नभएका नीति तथा राजनीतिका निश्चित क्षेत्रहरू पनि छन् । ती हुन् :

- बजेट प्रक्रिया,
- सार्वजनिक सेवाको नियमन,
- निजीकरणको राजनीति जस्ता नीतिगत सुधारका लागि प्रयोग गरिने पृष्ठभूमिको उपलब्धता,
- द्विपक्षीय तथा बहुपक्षीय सम्झौताहरू,
- पूर्वाधार तथा विकास परियोजनाहरू र ती परियोजनाहरूका आर्थिक स्रोतहरू ।

द्विपक्षीय निकायहरू पारदर्शी हुन सकोस् भन्ने उद्देश्यले तिनीहरूका लागि केही निर्धारित मापदण्डहरू हुनुपर्दछ । आर्थिक सहयोग र विकास सङ्गठन (ओईसीडी)का सदस्य राष्ट्रहरू पनि भ्रष्टाचारबाट मुक्त छैनन् । विश्वव्यापी पारदर्शिता पहलद्वारा प्रवर्धन गरिएका जस्ता पारदर्शिता बडापत्रहरूका रूपमा केही व्यवस्था हुनुपर्छ । यसलाई ठोस रूपमा हुन दिलाउनका लागि यस क्षेत्रको सक्रियतालाई सहयोग गर्ने एउटा कोष स्थापित गर्नु उपयोगी हुनसक्छ ।

सूचनामा पहुँचलाई प्रवर्धन गर्नका लागि सरकारको सहयोग तथा ध्यान जानु आवश्यक छ, अन्यथा नीतिहरूले कतै पुग्याउने छैन ।

जुमान क्युनिस, सञ्चार संस्थान, बिर्जेड विश्वविद्यालय, प्यालेस्टिनी निकाय
प्यालेस्टाइनको वर्तमान राजनीतिक अवस्थाले यो विशिष्ट सन्दर्भलाई जटिल बनाइदिएको छ । व्यावहारिक रूपमा सूचनामा पहुँचको हकको अर्थ सञ्चारमा पहुँच प्राप्त गर्नु हो । आफ्नै सञ्चार माध्यम नभएका कारण प्यालेस्टिनीहरू प्रायः अन्तरराष्ट्रिय सञ्चार माध्यम हेर्ने गरेका छन् ।

प्रेस, प्रकाशन र श्रव्यदृश्य कानुनको अर्थ निश्चित मुद्दाहरूमाथि प्रतिबन्ध लगाउन सजिलो हुनु हो र यसले गर्दा व्यवहारमा बारम्बार संवाद नियन्त्रण हुने गरेको छ । सङ्घटनगत राष्ट्रिय एकता वा शान्ति प्रक्रियामा प्रभाव पर्ने निहुँमा सूचना सम्प्रेषणमा सधैं नियन्त्रण हुने गरेको छ । राजनीतिक दललाई आलोचना गर्ने चलन पटककै छैन भने प्यालेस्टिनी सञ्चार माध्यमका लक्ष्य एवं दूरदृष्टि अस्पष्टै रहने गरेको छ । सञ्चार माध्यममा क्रान्तिकारी वा रणनीतिगत रूपमा अभिमुख हुने प्रवृत्ति छ ।

प्यालेस्टिनी निकायले बर्सेनि दातृ निकायहरूबाट उल्लेख्य मात्रामा आर्थिक सहयोग पाउने गरेको छ र आफ्नो प्रतिष्ठाप्रति निकै नै सचेत दातृ निकायहरूमा जबाफदेहीता तथा पारदर्शितासम्बन्धी ठूला समस्या छन् ।

प्यालेस्टिनी जनताका आवश्यकताहरू पूरा गर्नबाट कहिलेकाहीँ बञ्चित गरिने प्रत्येक दातृ निकायका कार्यसूचीमा पनि समस्याहरू रहेका छन् ।

एण्ड्रेइ रिक्टर, निर्देशक, मास्को सञ्चार कानुन तथा नीति संस्थान, रुसी महासङ्घ
अधिकांश पूर्व-सोभियत राष्ट्रहरूमा सूचना खोज्ने तथा प्राप्त गर्ने अधिकार व्यक्तिहरूलाई भएको दाबी गर्ने आम चलन छ । विभिन्न किसिमका छुट वा कार्यान्वयन यथार्थले भने ती राष्ट्रभित्रका सूचनामा पहुँचसम्बन्धी वर्तमान यथार्थहरू निकै जटिल रहेको बताउँछ ।

उदाहरणका लागि, केही राष्ट्रहरूले आफ्ना जनतालाई सूचना प्राप्त गर्न तथा सम्प्रेषण गर्न हकदार बनाए पनि सूचना खोज्नेसम्बन्धी प्रत्येकको अधिकारलाई पूर्ण प्रत्याभूति प्रदान गरेको भने छैन । केही कानूनहरूले सूचनाको हक तथा यसमा पहुँच प्राप्त गर्ने प्रक्रियासम्बन्धी स्पष्ट व्यवस्था गर्नुको सट्टा सूचना नीतिसम्बन्धी सामान्य सिद्धान्तहरू मात्र उपलब्ध गराएका छन् । उदाहरणका लागि, किर्गिजस्तानमा सूचना स्वतन्त्रतालाई औपचारिक रूपमा प्रत्याभूति प्रदान गरिएको छ तर वैध उन्मुक्तिको सूची वा पुनरावेदन प्रक्रियासम्बन्धी व्यवस्था गरिएको छैन ।

सर्वसाधारण जनता आफूहरू सूचनाको हकसम्बन्धी कानूनसँग अपरिचित रहेको बताउँछन् भने सरकारी अधिकारीहरू सूचनाका लागि परेका निवेदनसम्बन्धी कारवाही तुरुन्तै र कुशलतापूर्वक गर्नका लागि साधनस्रोतको अभाव रहेको समस्या देखाउँछन् । पूर्व-सोभियत राष्ट्रहरूमा सूचनाका लागि परेका

निवेदनहरूमध्ये १५ - २० प्रतिशतको मात्र वास्तविक पालना भएको तथ्याङ्कले देखाएको छ । परिणामस्वरूप, अधिकांशका विचारमा त्यहाँका सूचना स्वतन्त्रतासम्बन्धी कानूनहरू अप्रभावकारी छन् ।

सञ्चारसम्बन्धी कानूनहरूले प्रायः पत्रकारहरूका लागि सूचनामा पहुँचसम्बन्धी विशेष सुविधा सुरक्षित राखेका छन् । समाजका सबै सदस्यहरूका लागि सूचनामा पहुँच पूर्ण रूपमा कार्यान्वयन नभएसम्मका लागि अन्तरिम अवधिका क्रममा यो व्यवस्था कायमै रहनु महत्वपूर्ण छ, भने सञ्चार माध्यमले सर्वसाधारणलाई सही समाचार सम्प्रेषण गर्नुपर्ने दायित्व यस विशेष अधिकारले सिर्जना गर्दछ ।

सूचना लुकाउने वा बिगाने जस्ता कार्यहरूलाई दण्डित गर्ने व्यवस्था कानूनहरूमा भए पनि त्यस्ता प्रावधानहरू विरलै मात्र कार्यान्वयन गर्ने गरिएका छन् भने सर्वसाधारण आफ्ना अधिकारबारे सचेत छैनन् वा तिनीहरूलाई उपयुक्त ढङ्गले प्रयोग गर्न सकिरहेका छैनन् । सूचना रोकेर राखेबापत् सामना गर्नुपर्ने वास्तविक दण्डको अभाव प्रमुख मुद्दा हो । कुनै अपवादविना सबै व्यक्तिलाई उपलब्ध गराइनुपर्ने सरकारी सूचनामा सरलीकृत पहुँचसम्बन्धी अधिकारलाई सूचनाका हकमा समावेश गरिनुपर्दछ ।

तेस्रो सत्रका मुख्य बुँदाहरूको सारांश

सहयोग प्रभावकारिता हासिल गर्नका लागि सूचनामा पहुँच एउटा मुख्य पक्ष हुनुपर्छ र यसप्रति दातृ निकायहरूले व्यापक रूपमा ध्यान दिनुपर्दछ ।

सार्वजनिक निकायहरूले आफूलाई दिएका सूचनालाई चुपचाप थाप्ने मात्र नगरी कस्ता सूचना आफ्नो लागि महत्वपूर्ण छ, भन्ने कुरा निर्णय गर्ने प्रक्रियामा नागरिकहरू सहभागी हुनुपर्छ ।

विकास प्रक्रियामा सूचनाका हकले दृश्य प्रभाव पारेका स्थानको उदाहरण प्रस्तुत गर्नु एउटा राम्रो विचार हुनसक्छ । आगामी प्रकाशनका लागि युनेस्कोले त्यस्ता सकारात्मक स्थिति अध्ययनहरू सङ्कलन गर्नसक्छ ।

सूचना भनेको सम्बन्ध हो र यसले विकाससम्बन्धी लक्ष्य हासिल गर्नका लागि समुदायहरू, नागरिक समाज तथा सरकारहरूलाई एकै स्थानमा ल्याउँछ ।

प्रश्नोत्तर : छलफलका क्रममा उठेका बुँदाहरू

सहयोग प्रभावकारितासम्बन्धमा छलफल गर्दा दातृ निकायको कार्यसूचीमा उनीहरूका आफ्नै पारदर्शिता संयन्त्रहरूमा सुधार गर्ने कुरा प्रमुख रूपमा रहेको हुनुपर्छ । सन् २००८ को सेप्टेम्बरमा आक्रामा हुने सहयोग प्रभावकारितासम्बन्धी उच्चस्तरीय मञ्चमा दातृ निकायहरूले यस मुद्दालाई थप होशियारीपूर्वक परीक्षण गर्नेछ, भन्ने आशा गर्न सकिन्छ । राजनैतिक कारणले गर्दा दातृ निकायहरू आफ्ना छनोटलाई सार्वजनिक गर्न हिचकिचाउने हुनसक्ने भए पनि उनीहरूले अन्य विकास पक्षहरूबाट अपेक्षा गरिरहेका पारदर्शितालाई प्रवर्धन गर्नमा उनीहरू आफैले अग्र भूमिका निर्वाह गर्नुपर्ने कुरामा आम सहमति भयो ।

सूचनाको हक विकास प्रक्रियामा दृश्य तथा एकीकृत भएको अवस्थामा मात्रै विकास कार्यसूचीमा यसले आफूलाई थाम्न सक्नेछ। उक्त कार्यसूचीमा यसको महत्वलाई पूर्ण मात्रामा मान्यता प्रदान नगरिएसम्म आशा गरिए अनुसार यो दृश्य हुने छैन। यसले विकास सङ्गठनहरू जस्ता पक्षहरूको निश्चित समूहले यससम्बन्धमा नेतृत्व लिनुपर्ने आवश्यकतामाथि प्रकाश पार्दछ।

कार्यसमूह १ मा भएको छलफलको सारांश :

सूचनाको हक र दिगो विकासबीचको सम्बन्धको सान्दर्भिकताको सुनिश्चितता :

विशेषज्ञहरूको यस बैठकका क्रममा बारम्बार देखिएको एउटा चासो सूचनाको हक र दिगो विकासबीच हामी अहिले किन सम्बन्ध स्थापना गर्दैछौं भन्नेबारे व्याख्या गर्नु रहेको थियो; मानिसहरूलाई राम्रो जीवनयापन गर्न सक्षम बनाउने मार्गमा सूचनाको हकको प्रत्यक्ष प्रभाव रहने गरेकोले यसो गरिएको हो। सूचनाको हकले मानिसहरूलाई आफ्नो जीवनमा कसरी सुधार गर्न सकिन्छ भन्ने सामान्य आधारभूत सूचनालगायत सबै किसिमका सूचनामा पहुँच प्राप्त गर्न सक्षम बनाउँछ। मानिसहरू आफ्ना राजनैतिक, नागरिक तथा आर्थिक अधिकारबारे बढीभन्दा बढी जान्न सक्षम हुनुको अन्तर्निहित प्रभावशाली महत्व हुन्छ।

सूचनाको हकलाई अनुमोदन गर्ने हो र यसलाई दिगो विकासका लागि आधारभूत पक्षका रूपमा उल्लेख गर्ने हो भने यो सम्बन्धलाई सार्वजनिक गरिनुपर्दछ र व्यावहारिक प्रयोगमा यसलाई सान्दर्भिक बनाएर थप ठोस लाभदायक परिणाम दिने बनाउनुपर्दछ। विश्वभरि नै यस किसिमका थुप्रै समस्याहरू आम रूपमा देखिएका छन्, यसको अर्थ के हो भने विभिन्न राष्ट्रहरूका थुप्रै प्राथमिकताहरू छन्। तिनीहरूमध्ये केही निम्नानुसार छन् :

- गरिबी निवारण,
- भ्रष्टाचारविरुद्ध सङ्घर्ष,
- आफ्ना अधिकारबारे जनचेतना अभिवृद्धि,
- सुरक्षित वातावरणको सुनिश्चितता,
- नागरिक समाजको सहभागितालाई प्रोत्साहन,
- धान्न सकिने निर्वाचन प्रक्रियाको सुनिश्चितता।

यी चासोको पुनरावृत्तिले हामीलाई ती विषयवस्तुहरूबारे बुझ्न तथा समाधान गर्नका लागि आवश्यक किसिमका सूचनाहरूसम्बन्धमा निष्कर्ष निकाल्न सक्षम बनाउँछ।

सूचनाको हक जनताको जीवनस्तरमा सुधार गर्ने सान्दर्भिक सूचनामा पहुँचमा रूपान्तरित हुनुपर्दछ। त्यसैले सूचनाको हकसम्बन्धी कानुन पारित गर्नमा केन्द्रित हुनुका अतिरिक्त सूचनाको समयोचित तथा उपयोगी प्रवाह सुनिश्चित गर्ने सम्पूर्ण कानुनी संयन्त्रहरूमा पनि दृष्टि दिनु आवश्यक छ। यसका लागि सूचनाको सत्यता तथा सञ्चार अत्यन्त महत्वपूर्ण हुन्छ।

केन्याको उदाहरण - खुला सूचना प्रवाह राजनीतिज्ञहरूका लागि कसरी लाभदायी हुन्छ ? :

हालै केन्यामा एउटा निर्वाचन क्षेत्र विकास कोषसम्बन्धी पहल शुरु गरिएको थियो । यसका लागि बजेट विनियोजन केन्द्रीय सरकारद्वारा गरिएको थियो र सांसदहरू तथा स्थानीय सरकारहरूद्वारा यसको व्यवस्थापन गरिएको थियो । केही सांसदहरूले आर्थिक सहयोगका लागि कसरी निवेदन दिने र उनीहरूका निर्वाचन क्षेत्रमा आर्थिक सहयोगले के गर्नसक्छ जस्ता कोषसम्बन्धी जानकारी मात्र बाँड्न चाहैनन्, उनीहरूका क्षेत्रमा आफूले देखेका विकास प्राथमिकताहरूबारे पनि उनीहरूलाई सल्लाह दिए । विश्वभरिका राजनीतिज्ञहरूले त्यहाँबाट सिक्नुपर्ने पाठ के हो भन्ने सूचनाका सन्दर्भमा खुला भएका सांसदहरू पुनः निर्वाचित भए किनभने उनीहरू आफूसँग उपलब्ध सूचनाका सन्दर्भमा खुला थिए र उनीहरूले आफ्नो निर्वाचन क्षेत्रको हितको प्रतिनिधित्व गर्दै काम गरिरहेका देखिन्थे ।

सूचनामा पहुँचमार्फत् दिगो विकासले सामना गरिरहेका अवरोध तथा चुनौतीहरू के के हुन् ?

गरिवीमा बाँचिरहेका मानिसहरूले सूचनामा पहुँचका सन्दर्भमा नियमित अवरोधहरू सामना गरिरहेका हुन्छन् र पनि उनीहरूको आफ्नो विकासका लागि बोल्न र सहभागी हुनका लागि यो पूर्वलक्षण हो ।

सर्वाधिक आम अवरोधहरूमा यिनीहरू पनि पर्दछन् :

- शिक्षाको निम्न स्तर,
- साक्षरताको अभाव,
- यातायात तथा सञ्चारको नराम्रो पूर्वाधार,
- सूचना स्थानीय भाषामा उपलब्ध नहुनु वा निकै प्राविधिक भाषामा उपलब्ध हुनु,
- लिङ्ग, आय, जाति वा अपाङ्गता आदिका आधारमा विभेद,
- सूचना उपलब्ध गराउनका लागि राजनीतिक इच्छाको अभाव ।

ती सबै अवरोधहरू प्रायः द्वन्द्व तथा द्वन्द्वोत्तर अवस्थाहरू जस्ता कमजोर स्थितिमा भन्नु बढ्ने गरेका छन् । सूचनाको हकसम्बन्धी नीति, कानून तथा प्रशासनिक प्रक्रियाहरू सूचनाको हकमा पहुँचलाई सक्षम बनाउने आधारभूत तत्वहरू भए पनि यसका लागि अन्य कुराहरू पनि उत्तिकै आवश्यक छन् । ती कुराहरूमा इन्टरनेट र सञ्चार माध्यमहरूको बहुलतामा पहुँचका साथै पर्याप्त सञ्चार पूर्वाधारहरू पर्दछन् ।

सम्भवतः सबैभन्दा महत्वपूर्ण कुरा सञ्चार तथा सूचनालाई बुझ्ने तरिकामा बृहद् सांस्कृतिक परिवर्तन हो । राष्ट्रहरू गोप्यताको संस्कृतिबाट खुलापनको संस्कृतिमा रूपान्तरित हुन आवश्यक छ । त्यस्तो संस्कृतिमा राष्ट्रहरूले आफ्नो निर्णय प्रक्रियामा सर्वसाधारणसँग सक्रिय रूपमा परामर्श गर्छन् ।

बढ्दो खुलापनसम्बन्धी पहल तथा उत्तरदायित्व सरकारहरूबाट मात्र आउने कुरा भन्ने होइन, यसको प्रारम्भ उदाहरणका रूपमा प्रस्तुत भई नेतृत्व दिन सक्षम अन्तरराष्ट्रिय सङ्गठनहरूबाट हुनुपर्छ । यस्तो रूपान्तरण हुँदैछ तर कतिपय सरकारहरू तथा अन्तरराष्ट्रिय सङ्गठनहरूले दिगो विकास हासिल गर्नका लागि नागरिक सहभागिता र सशक्तीकरण आवश्यक छ भन्ने विचारलाई पूर्ण रूपमा आत्मसात् गर्न सकेका छैनन् ।

कार्यसमूह २ बाट प्राप्त सुभावहरू

विकासोन्मुख राष्ट्रहरूमा सूचना स्वतन्त्रतासम्बन्धी कानून कार्यान्वयन गर्ने क्रममा सिकिएका शिक्षाहरू

शिक्षा १ : सहभागिता र विकासका लागि एउटा आवश्यक कुरा सूचना स्वतन्त्रता हो ।

१. सरकारहरू तथा विधायकहरूले आर्थिक तथा सामाजिक विकासलाई प्रवर्धन र सुरक्षित गर्नुपर्दछ । सरकारहरू तथा राज्यीय संस्थाहरूमा हुने गोप्यताको संस्कृति उक्त दायित्वको उल्लङ्घन हो । सरकारहरूले आफ्ना विकास लक्ष्यहरू हासिल गर्नका लागि सूचना स्वतन्त्रता भएको व्यवस्था लागू गरिनुपर्दछ ।
२. विशेष गरी विकास प्रक्रियासम्बन्धी सरकारी निर्णय प्रक्रियाबारे आफ्ना दृष्टिकोण प्रस्तुत गर्नका लागि स्थानीय समूहहरूलाई सम्बन्धित सूचनामा पहुँच उपलब्ध गराइनुपर्दछ ।
३. विभिन्न किसिमका नागरिक सहभागिताका लागि पूर्वशर्तका रूपमा विभिन्न किसिमका सूचना आवश्यक हुन्छन् । मूल्याङ्कन सकारात्मक वा नकारात्मक जे भए पनि सरकारले आफ्नो कामसम्बन्धी सम्पूर्ण सूचना सर्वसाधारणलाई उपलब्ध गराउनुपर्छ ।

शिक्षा २ : सूचनाको हकसम्बन्धी कानून पारित गर्नु आधारभूत कुरा भए पनि यो पर्याप्त भने हुँदैन, यो व्यवस्थाको कार्यान्वयन महत्वपूर्ण हुन्छ ।

१. सूचनामा पहुँचका लागि व्यापक सार्वजनिक समर्थन जुटाउनु आवश्यक छ (अभिव्यक्ति स्वतन्त्रताका सन्दर्भमा जस्तै) । व्यापक सार्वजनिक समर्थनको अर्थ प्रत्येक नागरिकले सूचनाका लागि अनुरोध गर्नेछ वा गर्नुपर्छ भन्ने भने होइन । यो त सूचनामा पहुँच आधारभूत मानव अधिकारका रूपमा अस्तित्वमा छ भन्ने विश्वास हो ।
२. जनसशक्तीकरणका लागि सूचनामा पहुँचको प्रभावशाली मूल्य तथा लाभसम्बन्धमा जोड दिनका लागि सूचनाको हकसम्बन्धी कार्यकर्ताहरू आवश्यक हुन्छ ।

शिक्षा ३ : सूचनामा पहुँचसम्बन्धी राम्रो व्यवस्थाका लागि नागरिक समाजको संलग्नता आवश्यक हुन्छ ।

१. नागरिक समाज संलग्न नभएको अवस्थामा कानून असफल हुने सम्भावना हुन्छ । नागरिक समाजलाई संलग्न राख्नका लागि सूचनाको हक र जनताको आधारभूत दैनिक आवश्यकताबीच सम्बन्ध स्थापना गर्नुपर्ने हुन्छ ।
२. सूचनाको हकसम्बन्धी व्यवस्था कार्यान्वयन गर्नका लागि यस कार्यान्वयन प्रक्रियालाई सघाउने सशक्त नागरिक समाज आवश्यक हुन्छ । यो सहयोग सुनिश्चित गर्नका लागि कानून निर्माण प्रक्रियामा नागरिक समाजलाई संलग्न गराउनु महत्वपूर्ण हुन्छ ।
३. अल्पकालमा कानूनप्रतिका अपेक्षाहरू तथा यसका लाभहरूले मूर्त रूप नलिएको अवस्थामा नागरिक समाजको अभिरूचिलाई दिगो बनाइराख्नु चुनौतीपूर्ण कुरा हो ।

शिक्षा ४ : कार्यान्वयनका लागि सरकार जिम्मेवार हुन्छ ।

कार्यान्वयन प्रक्रिया सही रूपमा सञ्चालन गर्नका लागि सरकारमा सशक्त राजनैतिक इच्छा र नेतृत्व हुनु आवश्यक छ । पारदर्शिता तथा सूचनामा पहुँचले विकास प्रक्रियामा सुधार गर्ने भएकोले यो राम्रो कुरा हो भन्ने सरकारले बुझ्नु आवश्यक छ ।

सरकारले निम्नलिखित कार्यहरू ठोस रूपमा गर्नु आवश्यक छ :

- सशक्त तथा स्वतन्त्र निरीक्षण निकायको स्थापना
- सूचनाको हकसम्बन्धी प्रक्रियाहरूबारे प्रशिक्षण
- सूचनाको हकलाई प्राथमिकतामा राख्नेहरूको पहिचान र उनीहरूलाई सहयोग ।

शिक्षा ५ : सहभागीहरूलाई सरकारले लक्षित सूचना उपलब्ध गराउनुपर्दछ ।

१. जनतालाई निर्णय प्रक्रिया तथा विकास प्रयासहरूमा सहभागिताका लागि सक्षम बनाउने सूचना अग्रसक्रिय रूपमा उपलब्ध गराउनेसम्बन्धी सरकारको दायित्वलाई सूचनामा पहुँचसम्बन्धी अधिकारले समेटेको हुन्छ । सरकारले मात्र उपलब्ध गराउनसक्ने प्रकृतिका सूचनाहरू हुन्छन् । यी सूचना निश्चित वर्ग वा समूहहरूका लागि सान्दर्भिक हुनसक्छ र तिनीहरूलाई उक्त सूचना उपलब्ध गराइनुपर्छ ।
२. विकास नीतिहरूको कार्यान्वयनमा प्रभावकारी सहभागिता हुन दिनका लागि सूचनासम्बन्धी प्रावधान समयोचित हुनुपर्दछ ।

सूचनाको हकसम्बन्धी पैरवी तथा व्यवस्थाहरूको सशक्तीकरणका लागि रणनीतिहरू

१. राज्यका संस्थानहरू तथा सरकारहरूमा राजनीतिक इच्छा र क्षमता विकासको सुनिश्चितता

- (क) सूचनाका हकसम्बन्धी कार्यकर्ताहरूले सरकारभित्रका प्रवृत्तिलाई परिवर्तन गर्नुका साथै सूचनाको हक र सञ्चार सरकार, राजनीतिज्ञहरू स्वयं र सूचनाको हकको लाभसम्बन्धी प्रत्यक्ष ज्ञानका लागि पनि राम्रो कुरा हो भन्नेमा जोड दिनु आवश्यक छ ।
- (ख) सरकारका विभिन्न सार्वजनिक निकायहरूले सूचना तथा राम्रा अभ्यासहरू आदानप्रदान गर्नुपर्दछ । सरकारभित्र र सरकारका विभिन्न निकायहरूबीच सूचनाको स्वतन्त्र प्रवाह सुशासन तथा सफल विकास नीतिका लागि महत्वपूर्ण कुरा हो ।
- (ग) खुलापनमा सुधार ल्याउनका लागि सूचना प्रणालीभित्र उत्प्रेरक संरचनाको उपस्थिति हुनुपर्छ ।
- (घ) निश्चित राष्ट्रमा विभिन्न कानूनहरूको थुप्रोबाट प्रभावित सूचनाको हकसम्बन्धी व्यवस्थाहरूमा सुधार गर्नका लागि रणनीति हुनुपर्छ ।

२. क्षमता अभिवृद्धिका लागि साभेदारी सशक्तीकरण

- (क) नागरिक समाजमा सूचना स्वतन्त्रताका पक्षधरहरूको सञ्जाललाई व्यापक बनाउनुका साथै विश्व, क्षेत्रीय, राष्ट्रिय स्तर तथा अन्तरसरकारी संस्थामा रहेका सम्बन्धित पक्षहरू पहिचान गरी उनीहरूसँग बलियो सम्पर्क स्थापित गर्नु आवश्यक छ । अन्तरराष्ट्रिय तथा स्थानीय समूहहरूबीच थप समन्वय आवश्यक छ । सूचनाको हकसम्बन्धी भाषा र संस्थाहरू विभिन्न सञ्जालमा एकीकृत हुनुपर्छ ।
- (ख) सूचनामा पहुँचसम्बन्धी व्यवस्था तयार गर्नमा निजी क्षेत्रलाई संलग्न गराउनु पनि उत्तिकै महत्वपूर्ण हुन्छ । विशेष गरी विकासोन्मुख मुलुकहरूमा भएका सूचना स्वतन्त्रतासम्बन्धी आन्दोलनबाट कहिलेकाहीँ अलग पारिने प्राकृतिक मित्र भएकाले व्यावसायिक समुदायबाट समर्थन प्राप्त गर्नु महत्वपूर्ण हुन्छ ।
- (ग) सूचनामा पहुँच र विकासबीचको सम्बन्धलाई बलियो बनाउनका लागि सूचना स्वतन्त्रताका फाइदासम्बन्धी हाम्रा ज्ञानलाई अभिलेखन गरेर पैरवीलाई सशक्त बनाउनु आवश्यक छ ।

३. सम्पूर्ण तहमा अधिकारलाई मान्यता र यससम्बन्धी राम्रो कानूनको उपलब्धता

- (क) राम्रो नियमावली विश्वव्यापी रूपमा सहमत मापदण्ड अनुरूप हुनुपर्छ ।
- (ख) सम्पूर्ण तहका विकास प्रक्रियाका साथै दातृ निकायहरूको एक अंशका रूपमा खुलापन स्थापित हुनु आवश्यक छ । खुलापन र सूचनामा पहुँच नभएमा सहयोगको प्रभावकारिता मापन गर्न सकिँदैन ।

- (ग) गैससहरू बढी खुला र पारदर्शी हुनुपर्छ ।
- (घ) सूचनाको हक प्रवर्धन गर्नुका साथै समान लक्ष्यलाई पछ्याउनका लागि अन्य अन्तरराष्ट्रिय पक्षहरू, विशेष गरी संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय प्रणालीसँग समन्वय गर्नमा युनेस्कोले नेतृत्व लिनुपर्छ ।

मोगेन्स स्किमटबाट समापन मन्तव्य :

सूचनाको हक र दिगो विकासबीचको सम्बन्ध वास्तविक र आधारभूत छ भन्ने कुरालाई प्रमाणित गर्ने यस छलफलको निष्कर्षप्रति निकै खुशी छु । यी दुई तत्व भेट हुने मिलनबिन्दुलाई नागरिक समाजका पक्षहरूदेखि सरकारसम्म जोड दिइनु आवश्यक छ । सूचनाको स्वतन्त्र प्रवाह सुनिश्चित गर्न चाहने आफ्नो कार्यादेशप्रति युनेस्को प्रतिबद्ध छ र सम्भव भएसम्म दिगो सामाजिक तथा आर्थिक विकास हासिल गर्ने एक माध्यमका रूपमा सूचनामा पहुँचलाई प्रवर्धन गर्न वचनबद्ध छ ।

परिशिष्टहरू :

१. विशेषज्ञ बैठकको अवधारणापत्र
२. कार्यसूची
३. विशेषज्ञहरूका प्रस्तुतिहरू

“Freedom of Information and Sustainable Development, Sealing the Link”

Final report of the UNESCO Experts Meeting held in Paris on March 17-18, 2008

Drafted by Caroline Millet

“Freedom of Information and Sustainable Development, Sealing the Link”

Final report of the UNESCO Experts Meeting held in Paris on March 17-18, 2008

Drafted by Caroline Millet

The author is responsible for the choice and the presentation of the facts contained in this book and for the opinions expressed therein, which are not necessarily those of UNESCO and do not commit the organization. The designations employed and the presentation of material throughout this publication do not imply the expression of any opinion whatsoever on the part of UNESCO concerning the legal status of any country, territory, city or area or of its authorities, or concerning the delimitation of its frontiers or boundaries.

Prepared in 2008 for United Nations Educational Scientific and Cultural Organization / Communication and Information Sector / Freedom of Expression, Democracy and Peace Division (contacts: Mogens Schmidt, Director, Deputy Assistant Director-General for Communication and Information, m.schmidt@unesco.org; Andrea Cairola, a.cairola@unesco.org; 1 rue Miollis, 75015, Paris, France).

The PDF version of the report as well as full text of experts' presentations, Meeting's concept paper, and additional background material on freedom of information can be downloaded at www.unesco.org/webworld/en/foi

© UNESCO

“Freedom of Information and Sustainable Development; Sealing the Link”

Executive Summary:

At a time when the overarching priority for the UN and the international community at large is achieving the Millennium Development Goals and the difficulties of doing so become apparent; development stakeholders are broadening the discussion as to what elements of the development process need to be more widely focused on. This can be seen with the increasing inclusion of human rights and governance into the development agenda, which have become more widely incorporated within the development dialogue in recent years. In this context, the fundamental right to freedom of expression, and its corollary of freedom of information, is pivotal for the achievement of sustainable and human development, poverty eradication, good governance, peace and reconciliation, environmental sustainability, and respect for human rights. Therefore, UNESCO, as lead UN agency for the promotion of free flow of information and freedom of expression, in recent years has been organizing a series of advocacy and research activities to explore, to “seal the link”, between freedom of expression, freedom of information and sustainable development.

This report is an outline of a two-day experts meeting on the link between the realization of freedom of information and achieving sustainable development. The meeting, organized by UNESCO at its headquarters in Paris, brought together 20 international experts as well as other participants and observers from the civil society, UNESCO Member States and the Secretariat. By sharing specific experiences from around the globe the participants aimed to draft strategies which would make implementation and advocacy more effective in this area.

The meeting was divided into three sessions at which the participants made presentations, followed by a day of group work and ensuing presentation open to the wider public. The report provides a summary of all the contributions made by the participants in each of the three panel sessions, as well as some of the points raised during the open floor discussions. It will serve for further work on this topic during the conference for the celebration of World Press Freedom Day 3 May 2008 in Maputo, Mozambique, which is to focus on Freedom of Information, Access and Empowerment.

The first panel looked at how right to information can advance the development process and be used to make the development agenda “pro-poor”. The session also explored what information would be useful and the potential benefits of right to information for marginalised communities. It was agreed that whilst a good law is essential for implementation, the involvement of a wide range of bodies including local communities and civil society groups is key. The importance of proactive disclosure within the law was stressed and it was agreed that this was one of the most important elements of any policy on right to information.

The second panel examined what have been the challenges for right to information advocacy and implementation of the legislation, with a special focus on developing countries. This provided an opportunity to detect common problems shared by many countries, which is especially interesting given that the adoption of many access to information laws are a recent phenomena. This section focused on the importance of getting governments to incorporate access to information within the development process, including providing adequate training to civil servants. Indeed it is not just a right to information law which has to be passed, but rather a cultural change within the authorities from a culture of secrecy to one of openness.

The third panel addressed the issue of promoting the visibility of right to information on the development agenda. It was widely agreed that this was an essential component when discussing the practicalities of aid effectiveness and one which has sadly been overlooked by many donors and international organizations. It was agreed that if international organizations are to have any credibility in pushing through right to information on their agenda then they must lead by example and be more transparent in house. In order to really make the

development process participatory, citizens should also be included within the very process of deciding what information is important to them rather than simply having certain types of information handed down to them.

The last part of the report summarises the findings of the two working groups. The first group examined the barriers confronting the right to information process and if they are going to have an impact on sustainable development. These include low levels of literacy, poor infostructuresand infrastructures and lack of political will in applying legislation and making information available.

The recommendations made by the second group draw on the lessons learnt from implementation of right to information legislation and laid out future strategies for development actors to strengthen right to information advocacy. This last section spells out the role and necessary engagement from governments, civil society and international organizations. It also stresses the importance of partnerships with the private sector, especially those bodies engaged in collecting public information.

Table of Contents:

Introduction by UNESCO Secretariat

Presentation of 'Freedom of Information: A Comparative Legal' Survey

Session 1: Right to information and sustainable development

Session 2: Challenges for advocacy and implementation of RTI laws

Session 3: Freedom of Information visibility on the development agenda

Recommendations from Working Group 1

Recommendations from Working Group 2

List of Participants by order of intervention:

Mogens Schmidt, Deputy Assistant Director-General for Communication and Information, and Director of the Division Freedom of Expression, Democracy and Peace, UNESCO

Toby Mendel, Law Director, Article 19

Agnes Calamard, Executive Director, Article 19

Steve Buckley, President, World Association of Community Radio (AMARC)

Helen Darbishire, Executive Director, Access Info Europe, and Chair, FOI Advocates Network (FOIANet)

Issa Luna Pla, Professor, Legal Research Institute, Autonomous National University of Mexico

Manju Menon, Kalpavriksh, Environmental Action Group, India

Jesper Højberg, Director, International Media Support, Denmark

Cece Fadope, Africa Programme Officer, Article 19

Virginie Flores, Secretary, Group of Specialists on Access to Public Documents, Council of Europe

Hisham Kassem, Journalist, Former publisher of Al Masry Al-Youm ("The Egyptian Today")

Eva Moraga, Legal Director, Access Info Europe, Spain

Priscilla Nyokabi, Policy Research and Advocacy Programme International Commission of Jurists, Kenya

Roberto Saba, Executive Director, Asociación por los Derechos Civiles (ADC), Argentina

Martin Tisné, Programme Director, Tiri, United Kingdom

Kulan Amin, Programme Manager Poverty and Development, Transparency International

Sebastian Bartsch, Policy Analyst - Governance, Development Co-operation Directorate, OECD

Shushan Doydoyan, President, Freedom of Information Centre, Armenia

Nepo Malaluan, Action for Economic Reform, Philippines

Juman Quneis, Media Institute, Birzeit University, Palestinian Authority

Andrei Richter, Director, Moscow Media Law and Policy Institute, Russian Federation

Terminology: The term Freedom of Information (FOI) has been in common usage and this is reflected in the title of the Experts Meeting as well as in UNESCO's programming documents (34 c/4 and 34 c/5). However, given that the term Right to Information (RTI) is now increasingly being used by FOI/RTI experts' community and it was the prevalent one during the Experts Meeting; this is the terminology which will be used within this report.

Methodology: This report was drafted by Caroline Millet in the month following the experts meeting. It contains information gathered during the experts meeting in the form of note taking as well as video and sound recording. The summaries of the participants' presentations were verified by the participants themselves. This report does not seek to be an exhaustive account of everything discussed within the two days but rather to present the case studies discussed by the participants and convey the underlying issues and complexities with the implementation of RTI and its link to sustainable development.

“Freedom of Information and Sustainable Development; Sealing the Link”

Final Report of the UNESCO experts meeting held 17-18 March 2008 in Paris at UNESCO Headquarters.

The objectives of the Experts Meeting which brought together 17 international experts, participants from civil society, the UNESCO Secretariat as well as UNESCO Member States; were as follows:

- 1 Explore the link between RTI, sustainable development and empowerment
- 2 Analyze regional specificities of RTI laws and the link to specific development contexts
- 3 Brainstorm strategies as to how RTI can be made more visible on the development agenda
- 4 Share challenges faced by RTI advocacy campaigning
- 5 Share challenges faced in the implementation of RTI laws

Opening Remarks by Mogens Schmidt, Deputy Assistant Director-General for Communication and Information, and Director of the Division Freedom of Expression, Democracy and Peace, UNESCO:

The very notion of “Free flow of information by word and by image” is at the core of UNESCO’s Constitution - it is indeed at the heart of our mandate. The right to access information held by public bodies is a pillar for putting into practice “free flow of information”, as well as working towards the fundamental human right of freedom of expression.

The overarching priority for the entire UN family is the achievement of the Millennium Development Goals. Several studies have analysed and validated the link between on the one hand citizens’ and journalists’ access to information, and on the other hand good governance, transparency, the fight against corruption, environmental sustainability and many other preconditions for sustainable development. Nonetheless, it remains a problem that only very rarely has this link been highlighted on the development agenda. Donors tend to ignore the role that media and information provision can play; and even UN Country teams could pay more attention to this area.

Three years ago, Resolution 55 of UNESCO’s 33rd General Conference stated that freedom of expression is a fundamental condition for good governance, for human rights-based development and for the prevention of violent conflict; all of which are key contributors to poverty eradication. These synergies were further examined during the World Press Freedom Day Conference in Colombo on “Media, Development and Poverty Eradication” on 3 May 2006. However there is still a lot to be done. UNESCO has a clear responsibility to deepen and widen this discussion, and honor the specific request which was formulated by the participants at the World Press Freedom Day Conference in Dakar in 2005 on “Media and Good Governance” whose final declaration called for UNESCO: “to promote the adoption of national access to information legislation and to develop international principles on access to information”.

There is no doubt that the first edition of Toby’s book had a considerable impact, not least in its translations into several languages such as Arabic, Farsi/Dari, Nepali and Bangla. However, the rapid developments in the sector of RTI legislation have made it necessary to update this book. I am therefore extremely grateful to Toby who agreed to write this newly revised and updated edition. New countries have been added to the comparative analysis, such as Azerbaijan, Jamaica and Uganda; all the sections have been updated and a new introduction has been written. A translator is already working on the French version, while the Arabic translation is also in the pipeline.

UNESCO hopes that this book will continue to serve as a tool for “living” information to support the development of legislations enabling freedom of information. In the meeting today and tomorrow we want to pick your brains; to listen to you and to learn from you in order to sharpen our knowledge about how freedom of information, how free access to public information can actually contribute to social and human development. We are interested in hearing your views on this and collecting and sharing some best-practices for advocacy, drafting and implementation.

Toby Mendel, Law director, Article 19 and author of “Freedom of Information: A Comparative Legal Survey”

(In presenting the second revised and updated edition of his comparative study, the author took the opportunity to take a closer look in the field of access to information after the trend of RTI legislation swept the globe.)

There have been several key developments in RTI since the first edition of the book was published five years ago. At the time, recognition of access to information as a fundamental human right was just beginning to emerge. However, today it is fair to say that recognition as a human right is embedded and that it is referred to not just by activists in this field, but also by civil society more generally and even by governments.

The claim made by some that the pace of adoption of new laws is slowing down is incorrect, given that 4 of the 14 laws analyzed in the book were passed after 2002 and another 3 were adopted in 2002. Indeed the importance of this concept has now been acknowledged in every region of the world, with the adoption of the Jordanian law last year. At the time of the first edition, there had been some statements on this right from courts around the world, but the seminal *Claude Reyes and Others v. Chile* case, decided in 2006 by the Inter- American Court of Human Rights, was the first to provide clear and unequivocal recognition of the right to information as a human right founded in the right to freedom of expression.

Most of the RTI laws in place today provide for proactive disclosure of information even in the absence of a request. This is becoming a more important element in more recent laws and, over time, this may become the most important component of these laws, ensuring widespread access for all members of society, especially the marginalized. This system does however impose high implementation costs.

Another subject of debate concerning RTI laws has to do with the obligation that they place on private bodies to disclose information. So far, South Africa is the only country which imposes that obligation. However the problems experienced with the implementation of this in SA show what a potential Pandora's Box this could be. The difficulties lie in deciding how to delimit what bodies should disclose information to the public and what information the law should cover. In this matter, as indeed in all matters concerning the implementation of RTI laws, we are reminded of the value of an independent oversight body.

To date, a number of other areas have proved problematic, both in the content and implementation of RTI laws:

- The list of exceptions remains too broad in scope
- Most RTI laws do not overwrite secrecy laws, so that existing secrecy rules remain in place
- It is essential both to train civil servants in the ways in which they should respond to information requests and to protect them for good faith disclosures
- The difference between disclosing documents and information is misleading and must not be used as an excuse for non-disclosure.
- Promotional measures, including communicating to citizens as to how they may use RTI laws, is something that governments need to take greater responsibility for

There are still some questions which need to be answered in terms of how much effort is required in the area of producing/extracting information. How much processing of data are public bodies supposed to engage in? Access to raw data will not facilitate the participation and empowerment of most citizens, therefore to what extent should the data be rendered consumer friendly? A related question is whether public are bodies expected to create information which they do not already possess. This would entail additional manpower or perhaps software. Put differently, what information should public bodies be required to maintain?

3 categories should be examined when assessing the impact RTI laws can have within any particular context. These categories were referred to throughout the meeting and were used as a tool to pinpoint problems areas.

- 1 **Legal content.** What are the provisions made in the law itself and will they facilitate access to information? The omission of certain key elements such as an independent oversight body can severely limit the impact of a law. Subtle legal problems can fundamentally undermine the implementation of RTI laws. For example, Thailand lacks timelines, which has led to an effective collapse of the information request system.
- 2 **Political will.** Do governments, public bodies and administrations engage positively in implementing the law? Do they provide the necessary training and resources for their officials? Often the very culture which has been nurtured within administrations has to shift from a culture of secrecy to a culture of transparency.
- 3 **Civil Society.** A law could in theory be excellent, but if it is passed in a vacuum and there are no actors willing to put it to good use for the benefit of citizens, then it serves little purpose and will likely wither and die.

When the link between sustainable development and freedom of information was introduced there was consensus that the very actors engaged in the development process had to lead by example. Development agencies and donors should be more transparent about their actions, budgets and administration if they expect it from other actors. The Global Transparency Initiative is currently working towards promoting this idea among international financial institutions.

Finally, it was noted with disappointment that the UN system has not issued more statements on the importance of the RTI. This should be examined and we should urge the UN to play more of a leading role on this issue.

Q+A Points raised in the discussion

It was pointed out that the Council of Europe in its recent bid to harmonize principles on freedom of information stipulated that disclosure of documents did not apply to those that were stored electronically. This was seen as a potential loophole in the standards and one which could undermine the breadth of the documents accessible to the public. The question of record management was raised. Usually RTI laws authorize a central figure to set record management standards. In some more sophisticated laws the record managing institutions are specifically mentioned within the law such as Mexico, even if the management of the records is not in itself stipulated.

Ultimately it was commented that fireproofing a law is impossible. As long as the mechanisms for appeal exist, then some problems will be ironed out through usage.

Session 1: 'Right to information' and sustainable development

Activists are intuitively convinced that there is a link between development and right to access information through the empowerment that it creates. The challenge however, lies in mobilizing the international community into understanding and endorsing the fact that RTI is a key contributor to development.

The culture of secrecy that exists in many countries forces us to examine how we look at Human Rights. While international jurisprudence is stipulating that human rights are indivisible, interdependent and non-hierarchical, sometimes there is an attempt to establish a "de facto" hierarchy within the rights. In some cases socio-economic rights do not have the same place as civil, political or human rights. However, increasingly a consensus has developed that the interdependence implies that all these rights should be considered together. RTI should be considered by all actors as a facilitator in the actualization of all human rights.

What we need to consider in establishing the link between access to information and development is: what would a pro-poor FOI law look like?

Steve Buckley, President, World Association of Community Radio (AMARC)

Over the last 10 years there has been a close parallel between the adoption of RTI laws and the development of policies and laws that enable community broadcasting. It is perhaps not surprising that these have been concurrent trends since they are two sides of the same coin. As RTI legislation comes into practice, a plurality of independent media, including community broadcasting is needed to ensure that information is actively disseminated. Indeed a lack of media pluralism will seriously reduce the benefits and the impact of RTI legislation.

Access to information legislation can assist in reducing the information asymmetry between citizens and governments and contribute to public accountability by enabling the watchdog function of the media. Although combating corruption and promoting good governance have been a primary focus of RTI legislation, it is also important to consider the wider benefits of enabling people to make better informed social and economic choices - the knowledge function.

When we consider RTI legislation, the primary focus is often at a national level, however the international and local levels should not be overlooked. Access to information can also contribute to improved local governance and to local knowledge for development. At the international level we need UN and other intergovernmental bodies to set a good example by becoming more transparent in their own processes, including mechanisms to ensure information disclosure.

From the perspective of sustainable development, we also have to be conscious of the many other obstacles to access to information for people experiencing poverty and marginalization. RTI legislation is necessary, but by itself it is not a sufficient remedy. These obstacles include low levels of education and literacy, poor communications and transport infrastructure, cultural and language barriers and discrimination based on gender, caste, class, ethnicity or other factors.

Helen Darbishire, Executive Director, Access Info Europe, and Chair, FOI Advocates Network (FOIANet)

How can we make right to information a tool for ensuring economic justice so that it works towards the pro-poor agenda? In essence, being pro-poor translates into being proactive.

Many access to information laws contain generic lists of information to be disclosed proactively without the need to file requests. Although these serve as guidelines as to what types of information should be available, it is difficult to come up with an exhaustive list. In some specific sectors, such as the environment, more detailed lists have been developed. For example, the Aarhus Convention establishes the types of information which should be collected by governments from private bodies in order to assess the impact of their activities on the environment. Proactive disclosure of information is part of the right to information and should be incorporated into all access to information and sector specific laws.

The right of access to information applies to all information held by public bodies, and this includes information collected from private bodies. International and comparative standards have not yet defined the extent to which the right to information applies directly to private bodies. In the meantime, the onus is on governments to collect sufficient information from the private sector so that people can have the information necessary for defending other rights. This information should be collected in sufficient detail so that it can be of use to the public. For example, there was concern recently in the USA that the Environmental Protection Agency was reducing the amount of information which companies were obliged to provide about their emissions and waste. The failure to collect such information would have had a direct impact on the people's ability to access information on pollution in their environment.

It is also not enough to simply require that information should be available: It has to be made available in a timely fashion so that people can put that information to use and participate in the decision-making processes. The right to information cannot be simply about facilitating a retroactive exercise in accountability.

Another key element of pro-poor transparency is information about international aid flows. National access to information laws can be used to access some of this information, but much aid does not go through the government. Therefore, if we want to develop aid transparency one should require aid agencies (including multilateral organizations), as well as other actors in the field to disclose their information. Such transparency should not be seen as a threat, but as a way of securing participation from stakeholders and ensuring effective and pro-poor aid delivery. The "Publish What You Fund" campaign is working towards this goal of increasing aid transparency.

Issa Luna Pla, Professor, Legal Research Institute, Autonomous National University of Mexico

Access to Information legislation in many countries around the world has been passed with the aim of contributing to anticorruption and good governance objectives. A recent survey of over 2000 Mexican civil servants showed that most saw the 2002 right to information act as benefiting the government rather than civil society. The act was perceived as a way of keeping themselves accountable and not as benefiting their own citizens. Clearly there is a need for government agents to understand the benefits of this law for the people.

Because requesting information often requires a certain level of knowledge about the government, proactive disclosure of information could be achieved which better targets the poor. This implies knowing more about the poor's information needs, in order for RTI to have a more direct impact on their lives.

Development is a process aiming to expand the freedoms that people enjoy and information is a way of enabling people to live better lives through empowerment. To achieve this there should be a special focus on the sectors whose information will most affect people, such as information on education, health, labour opportunities, land property and social programs. Bearing these in mind would help in drafting legislation which targets poor communities with strong proactive targets regarding information policies. There is a need to correct information asymmetries and really focus on local communities by providing them with information on their rights and opportunities in order for the impact on development to be real.

Manju Menon, Kalpavriksh, Environmental Action Group, India

The right to information should be regarded as a right to life. The availability of relevant and timely information is essential for individuals and communities in exercising this right and in protecting their lives from harmful and threatening situations and events. For example, this was articulated by the Supreme Court of India in *Oleum* regarding a gas leak case that took place in a fertilizer plant in the city of Delhi in 1986.

The process of law making is as important as the text of the law itself. In India the ATI law was the result of a widespread movement, which included citizens from different walks of life such as doctors, media professionals, teachers, historians; their inputs during the law making process helped to develop a robust legislation and importantly one that would benefit ordinary people.

However, problems still exist with the implementation of the law. Our experience has been that a significant number of requests go into first appeal. The Information Commissioners in charge of ensuring the implementation and redressing grievances are mostly ex-bureaucrats who continue the bureaucratic culture of withholding information.

The use of RTI in India has increased public availability of information such as the extent of ecologically sensitive land (such as Protected Areas) that has been diverted for mining and other industry/infrastructure etc. It has also increased the availability of information regarding the levels of compliance to environmental impact mitigation conditions by project developers.

The Act has also enabled environment groups and civil society to get access to and understand the workings of experts committees which advise government departments and ministries. This has exposed the fact that these committees in fact are disconnected from land struggles and other critical realities on the ground. Their reliance on scientific data alone, to address questions of equitable resource use has resulted in mitigation based approaches rather than preventive ones when dealing with environmental problems.

Summary of the key points focused on in Session 1:

A good law is essential for successful implementation. The process of law-making is a crucial step, rendered most useful and effective when it involves the communities themselves.

In RTI there is a consensus that proactive disclosure is not only essential but perhaps even the most important element of the legislation. However, defining proactive disclosure is a difficult process which should involve end-users.

In order for a successful implementation of RTI a wide range of bodies, including private bodies, need to be involved.

Q+A: Points raised during the discussion

Even if compliance information makes it feasible for civil society to monitor whether companies adhere to certain standards; in practical terms it is difficult for citizens to take on a monitoring role, even if the information is available. Perhaps the focus should be on extending the obligations of compliance and information disclosure to include not only governments, but also private companies who undertake public functions or whose activities impact on the natural resources of a country.

The role of national courts should be examined with regards to their potential role for obliging governments to produce certain types of information. Indeed, the role of courts is crucial since in some instances, such as the draft convention on the Council of Europe, there is no binding right forcing disclosure; merely the possibility of re-submitting the request.

RTI laws should advocate a balance between forcing and encouraging disclosure. The idea is not to constantly penalize the administration but rather to encourage a culture of openness and convince governments and civil servants that openness is good for them.

Session 2: Challenges for advocacy and implementation of RTI laws

Despite fears voiced in the past that RTI would make governments collapse, it has now become clear from numerous examples that this is not the case. Of course the extent to which governments should process and gather information is still debated given that processing enables access and use of the information by the public; whilst simultaneously carrying significant costs.

When envisaging passing RTI laws there are many other factors which have to be considered, which will have a direct impact on the successful implementation of that law. Especially within the context of developing and transition countries, one has to take into account that the existence of a law will not have the same implications as it would in stable democratic environments in developed countries. Therefore, one has to accept that RTI is neither the start nor the end point. Civil society and political will are key in building a culture of access to information.

Cece Fadope, Africa Programme Officer, Article 19

The recent election and ensuing unrest in Kenya showed us what happens when information is hidden and manipulated. In this instance the role of the media was key to the events which occurred in the country. In Kenya there is as yet no RTI law, which means that the mechanisms for implementation are as yet unclear.

In general African leaders have acknowledged that RTI laws are necessary, but there is a resistance to passing them. We have to ask ourselves whether these laws will be passed to improve the quality of life for the people or whether they will be mainly focused on promoting the policing, power and security aspects.

One could argue that even though African governments have conceded that democracy and development are worthwhile objectives, they have not accepted the changes necessary to put these into practice. This is why they may not see the adoption of Human Rights, such as freedom of information and expression, as critical to the democratisation and development processes. Activists need to convince African leaders that RTI is crucial to development and that it is not a problem but a solution to their problems. The idea is not to coerce them but to sell them the very idea of right to information.

One hopes that both Sierra Leone and Kenya whose presidents have talked about promoting transparency will be true to their word and promote RTI. So far South Africa is the only Sub-Saharan country that has a definitive RTI law and even so, 70% of requests submitted remain unanswered.

Virginie Flores, Secretary, Group of Specialists on Access to Public Documents, Council of Europe

The European Convention on Human Rights indirectly offers a certain degree of protection with regard to environmental matters, as demonstrated by the evolving case-law of the European Court of Human Rights in this area. The Court has established that public authorities must observe certain requirements with regards to information and communication.

Concerning the right to receive and impart information and ideas on environmental matters, the Court has found that there exists a strong public interest in enabling individuals and groups to contribute to the public debate by disseminating information and ideas on matters of general public interest (*Steel and Morris v. the United Kingdom*, judgment of 15 February 2005). On the other hand, freedom to receive information under Article 10 cannot be construed as imposing on public authorities a general obligation to collect and disseminate information relating to the environment of their own motion (*Guerra and Others v. Italy*, judgment of 19 February 1998).

Concerning access to information, public authorities may be under a specific obligation to secure a right to access to information in relation to environmental issues in certain circumstances. The Court has found that in the particular context of dangerous activities falling within the responsibility of the State, special emphasis should be placed on the public's right to information (*Öneryıldız v. Turkey*, judgment of 30 November 2004). Public authorities must provide information to persons when their rights to life under Article 2 and to respect for private and family life and the home under Article 8 are threatened (*Guerra and Others v. Italy Case*).

Hisham Kassem, Journalist, Former publisher of Al Masry Al-Youm (“*The Egyptian Today*”)

Egypt does not deserve its Transparency International Rating which states that it is in the process of trying to implement access to information. For example, to this day any reporting on the military can easily lead to being court-martialed.

There is a case to be made for certain changes to take place within the country before a RTI law could feasibly be passed and/or make a change:

One argument is that it would be preferable for civil society to strengthen itself before the RTI law is passed, thereby ensuring that implementation would follow the law.

Second, the current inefficiency of the administration means that even obtaining a birth certificate can be a lengthy process. This means that other information request will be funneled into an already slow process. There is a strong case to be made here for improving IT usage within the government's administration.

Finally, one could argue that certain strong business entrepreneurs will never allow information to be accessible on how much they pollute, for example, even if a law comes into place. Therefore, one could argue that the overall power balance and democratization process within the country needs to change.

Advocacy groups in Egypt should currently be focused on preparing a “good” RTI law and not on passing any law at all costs. If civil society is not strong enough to use that law once it exists and if the law contains too many loopholes, then it will not facilitate the changes that one would hope for.

Eva Moraga, Legal Director, Access Info Europe, Spain

Access to information depends on a certain level of efficiency within a public administration. In Spain a culture of secrecy is prominent, whereby civil servants are not used to giving information. The current criminal code also contains 2 chapters that enable sanctioning of civil servants who disclose information improperly. At present, only 40% of requests are answered.

In order for access to information proceedings to be efficient, one has to move beyond the issue of having a law, to civil servants being able to answer information requests. In order to make this happen, one needs politicians to believe that access to information is a person's right. It is telling that many politicians from the Spanish socialist party didn't even know that the right to access information was within their own manifesto, showing the degree to which this issue lacks priority on the agenda.

RTI is not just dependent on the technical capacity to access information, but more on the political will to communicate information. Holding public meetings in which people can be given information and participate is an important asset, especially in developing countries where people do not have access to the rights or services which normally enable participation.

Priscilla Nyokabi, Policy Research and Advocacy Programme International Commission of Jurists, Kenya

“People do not eat information but without information they will starve to death”

The situation in Kenya has been evolving in terms of both economic and legal amendments, which can facilitate development. However, the laws that allowed the repression and concealment of public information are still in the statute books: Books and Newspapers Act - Criminal Libel - The Penal Code and the Omnibus - Official Secrets Act that criminalizes disclosure and access to information held by Government. This only highlights that the culture of secrecy remains alive within government. RTI should not just be the business of The Ministry of Information and Communication, it applies to all Government departments.

RTI is part of many laws that would contribute to supporting good governance. In general, the web of laws drawing from years of authoritarian regimes is not pro-access to information and in the case of Kenya, over 30 pieces of legislation impede access to information. A few examples where freedom of information is omitted or overridden:

- The Constituency Development Fund Act of 2003 and amendments in 2007 are thin on transparency and access to information from the public.
- Draft Judicial Services Bill 2007 does not make for provision of access to information even as the new draft Freedom of Information Bill, 2007 seeks to repeal the Official Secrets Act and official secrecy.
- The Constitutional backing for a RTI Law in Kenya is very weak as it does not express but rather implies protection of freedom of expression.

The difficulties faced by the RTI campaign are numerous, including capacity building for key agents including new Members of Parliament and funding both awareness-raising and publicity. There needs to be a broad based coalition for the changes to become effective. One way of making the campaign seem relevant to other actors would be to have updated surveys which illustrate the difficulties of doing business in Kenya without access to information.

Roberto Saba, Executive Director, Asociación por los Derechos Civiles (ADC), Argentina

In Latin America the main focus of the freedom of information discourse has been the role it could have on promoting transparency and weeding out corruption. However, changes in the political environment on the continent means that many governments in power got there through democratic processes and have backing from large sectors of society. This means that one can currently focus on the other benefits which access to information engenders.

The focus should not purely be on access to information, but also on the collection, organisation, production and provision of that information; as well as its instrumental value in producing new legislation. The legal structures which protect governments also have to be in place, otherwise there will be no disclosure. Within the administration there should be protection of civil servants who fear the repercussions of disclosing information. Training of civil servants, lawyers and judges are also crucial elements to a working access to information regime.

Civil society needs to realise that access to information is important and that it is a government's duty to provide that information. They often lack the resources to go through the legal proceedings which would be necessary to extract that information.

One needs to draw links between tangible situations, such as the economic collapse in Argentina and the role which access to information could have during these situations. Indeed after the economic crisis in Argentina several NGOs became interested in the freedom of information problems. It is only if we succeed in drawing links between other development issues and the importance of access to information that the advances will really take place.

Martin Tisné, Programme Director, Tiri, United Kingdom

If there has been some talk of increasing transparency of aid funds from multinational donors this has not been the case with bilateral aid flows, where the focus has traditionally been on quantity of aid. It is hoped that the 2008 Accra aid effectiveness summit will address this issue. The lack of transparency and ensuing accountability is especially true in conflict and post-conflict countries where the government sees return to stability as a priority. It is in this setting that the role of local development networks can come into play.

The key challenges in these situations of post-conflict are:

- The risk of conflict returning, and the necessity and difficulty for communities of accessing information in a volatile environment.
- The small window of opportunity in which aid flows are abundant, usually the first 4 years. Multi-donor trust fund mechanisms could help to spread out the aid money over a longer stretch of time.

More generally, the lack of information coordination in the aid world, where few systematic mechanisms of data collection exist and the specificity of the format the data is collected in, limits its usefulness with other actors.

Often there is a conflict of interest arising from the dual accountability of development projects both to donors and to recipients.

Lastly, even if the countries receiving aid do not have access to information laws, often the donor countries themselves do, and they should therefore apply their own principles to their aid work in other countries. Legislation on foreign aid should include minimum standards which donors should put into practice.

Summary of the key points focused on in Session 2:

Governments should be encouraged to accept that RTI, in helping to realize the Human Right of Freedom of Expression, contributes directly to the development process.

Passing a RTI law should not be the sole focal point in addressing access to information issues. Wider legal and civil contexts are key, as are obtaining the cooperation and training of government administrations.

The potential users of RTI laws represent various interest groups within society who would use this law in different ways. This makes it essential for the law to be user friendly, so that it becomes a tool for self-governance.

Q+A: Points raised during the discussion

When pushing for an RTI law it might be more attainable to work on promoting freedom of information in one sector; given that in many developed countries a RTI law took years to come into place and was the end result of several milestone points. This could be done both through individual sectors by using areas where legislation was already in place for information transparency, such as the environment. Or it could be achieved locally by using community information sharing mechanisms in the absence of a state regime.

However, many participants felt that the law needed to be the ultimate objective and that it would be instrumental for the improvement of the situation. In other words, it was not necessary to wait until the information regime in place was functional to pass the law.

Session 3: Freedom of Information visibility on the development agenda

One of the challenges of the freedom of information discourse is how to stimulate public interest in the topic of RTI. In other words, what are the obstacles being faced in putting RTI on the development agenda? The visibility and means of communication surrounding this topic are also of equal importance,

Panelists: **Kulan Amin**, Programme Manager Poverty and Development, Transparency International

As implementation of right to information lags behind and corruption keeps increasing, one has to think about different interest groups, power and incentive structures that could change the status quo. Both national governments and political parties indebted to private business for their campaigns do not have an inherent interest in driving or enforcing the right to information. While actors seek a political mandate, citizens are well positioned to demand detailed information on political commitments, including the commitment on access to information. At the same time, political representatives gain credibility by increasing their commitment to right to information. Increasingly, within development programmes pro-forma efforts are made to ensure that investments are guided by the needs of citizen and to engage them in participatory approaches. Linking the access to information campaign directly to strengthening the accountability of development programmes can reinforce common objectives.

Transparency International's approach to corruption in development is based on the understanding that informed citizen participation in decision-making prevents corruption. This is enshrined in Article 13 of the United Nations Convention against Corruption (UNCAC). By default, in order to participate, citizens need to be informed. At the same time, citizens should have a role in defining which information and evidence informs development visions and policies. This links into the fundamental principle of ownership contained within the Paris Declaration.

Many donors aiming to engage citizens and civil society, do not include them pro-actively in an informed, institutionalized and inclusive manner in the design, implementation and monitoring of development cooperation programmes. Often access to documents that are necessary to participate meaningfully are missing or not available. Providing access to forums and information from development agencies, political representatives and administrations need to be emphasized. Right to information campaigners have scope to be more pro-active in driving this process and using existing frameworks such as Poverty Reduction Strategy Papers, sector consultations, etc. Finally, campaigns on right to information could capitalize more strongly on the need for political representatives to convince citizens of their credibility and obtain specific commitments on access to information legislation and implementation.

Sebastian Bartsch, Policy Analyst - Governance, Development Co-operation Directorate, OECD

The Development Assistance Committee of the OECD (DAC) has a key role in the implementation of the Paris Declaration on Aid Effectiveness (PD), which marks an unprecedented level of consensus and resolve to reform aid and to make it more effective. Its implementation is spurring ambitious reforms in the aid system. Key principles of the paradigm of effective aid that the PD helped establish include partner country ownership; alignment of donor support with partner countries' national development strategies, institutions and procedures; harmonization of donor actions; managing for development results; and the idea that both donors and partner countries are mutually accountable for development results.

Human rights has risen on the DAC's agenda recently, as was reflected in the Committee's approval of a policy paper on human rights, affirming the importance of integrating human rights more systematically into development (DAC Action-oriented Policy Paper on Human Rights and Development, 2007). It was the first time that any specific policy document on this issue came from the DAC.

RTI however is not specifically focused on within the DAC's work. However, there are important implicit links particularly to key aspects of aid effectiveness. While barely mentioned explicitly within the PD, access to information is crucial to the implementation of its commitments. For instance, without access to relevant information partner country actors cannot exercise leadership in developing and implementing their national development strategies. Nor can civil society stakeholders fulfill their roles in the broad consultative processes that are an essential element of the PD's understanding of ownership. Likewise, sharing of information is crucial for harmonization of donor policies and actions on the ground. Donors' commitment to providing timely, transparent and comprehensive information on aid flows enabling partner country authorities to present comprehensive budget reports to their citizens, is a key element of the PD's concept of mutual accountability. However, the 2006 PD Monitoring Survey revealed that donors are not always attentive to getting information on intended disbursements to the budget authorities in good time and in a usable format. Lack of and/or poor quality of information is often a problem which limits stakeholder access to information and which limits the potential improvement of decision-making.

Shushan Doydoyan, President, Freedom of Information Centre, Armenia

The lessons learnt from the implementation of the freedom of information law in Armenia show that if there is no demand from society to put that law into practice, it remains on paper. In other words, people need to understand how their lives can be improved by using the RTI law. Measures such as informative billboards or municipal information desks are practical ways of allowing implementation to take place; however people may rarely use them or understand why it's important for improving their own lives. Another difficulty is the type of information disclosed, where community budgets and expenditure reports may not mean much to people or seem relevant to their own life.

The education and training of public officials is crucial to a successful application of that law. In Armenia, 50% know how to apply the law and although many want to work in a transparent way they don't know how to do this in practice.

There is a lack of management of the information available which leads to problems facing the collection, preservation and use of that information for development. Another problem is how to ensure a constant flow of information from the government. But the government is not the only sector where information needs to be shared more:

- The media is one of the most secretive sectors in the country
- The NGO community receives funds without the public knowing how efficiently they have been spent
- Political parties are not disposed to sharing their expenditure figures

Nepo Malaluan, Action for Economic Reform, Philippines

Often when one country experiences difficulties in a particular area, this is shared by the experience in other countries. There are certain areas of policy and politics where the information is not necessarily shared with the wider public, these are:

- The budget process
- The regulation of public utilities
- The availability of background used for policy reform such as the politics of privatization
- Bilateral and multilateral agreements
- The infrastructure and development projects, and the financing of these projects

There should be some standard setting for bilateral agencies, so that they can increase their transparency.

Even OECD countries are not immune from corruption. There has to be some alignment in terms of the transparency charter, such as that promoted by the Global Transparency Initiative. It would be useful in order to make this happen concretely to have a fund that would support activism in this area.

It is essential to have the government's support and focus in promoting access to information otherwise policies will not lead anywhere.

Juman Quneis, Media Institute, Birzeit University, Palestinian Authority

The current political situation in Palestine makes this particular context complicated. In practice right to access information means having access to the media. Palestinians often watch international media in the absence of their own.

Press, publication and audiovisual law means that it is easy to ban certain issues and in effect this leads to recurrent censorship. Under the pretext of endangering national unity or of affecting the peace process, the control over the circulation of information is ever present. There is an absence of criticism of the political party and the goals and vision of the Palestinian media remain unclear. The media has a tendency to be revolutionary or tactically orientated.

The Palestinian Authority receives a fair amount of funding from donors annually but there are big problems of accountability and transparency with donors being extremely concerned by their reputation.

Problems are also present within the agenda of each donor which is sometimes removed from meeting the Palestinian people's needs.

Andrei Richter, Director, Moscow Media Law and Policy Institute, Russian Federation

There is a general trend in most post-Soviet countries asserting an individual's right to seek and receive information. However, a variety of omissions or implementation realities mean that the current realities of access to information within these countries are more complex.

For example, some of the countries do not explicitly guarantee the right to seek information to everyone- even if they do entitle people to receive and disseminate it. Some statutes give general principles for information policy rather than precisely formulating the right to information and the procedure for accessing it. For example, Kyrgyzstan formally guarantees freedom of information, but does not list the legitimate exclusions or provide an appeals procedure.

Members of the public say they are unfamiliar with the RTI law, whilst state officials add that they lack the resources to handle requests promptly and efficiently. Statistics show an actual compliance rate of 15-20 per cent for information requests in the post-Soviet states. Consequently, many regard the freedom of information statutes as ineffective.

Often media statutes retain special privileges for journalists to access information. If it is important that these should remain during the transition period until mechanisms for all members of the public to access information are implemented in full measure; this special right places an obligation on the media to provide the public with accurate coverage.

Even if provisions exist within the laws which would punish actions such as the concealment or distortion of information, such provisions are rarely used and the public are either unaware of their rights or unable to exercise them properly. The main issue is the lack of any real liability for withholding information. RTI should include simplified access to public information, a right that should be extended to all persons without exception

Summary of the key points focused on in Session 3:

Access to information should be a key component for achieving aid effectiveness and it should be more widely focused on by donors.

Citizens should participate to the process of deciding what information is important and not simply have information handed down to them by public bodies.

It would be a good idea to showcase examples where RTI has had a tangible impact on the development process. UNESCO may gather these positive case studies in a follow-up publication.

Information is the nexus which should bring communities, civil society and governments together in achieving their development goals.

Q+A: Points raised during the discussion

Improving their own transparency mechanisms should be prominent on the donor agenda when discussing aid effectiveness. It was hoped that donors will examine this issue more carefully at the High Level Forum on aid effectiveness to be held in Accra in September 2008. It was generally agreed that even though donors may be reticent in making their choices public for political reasons, they have to set the lead in promoting transparency which they would wish for from other development actors.

Only when RTI is visible and integrated into development processes, will it hold its own on the development agenda. But until its importance is fully recognized on that agenda, it will not be as visible as one would hope. This highlights the importance of having a certain group of actors, such as development organizations, take the lead in this matter.

Round up of the discussion from Working Group 1:

Ensuring the relevance of the link between RTI and Sustainable development:

A recurring concern over the course of this experts meeting has been to explain why we are currently linking RTI with sustainable development and empowerment; the reason being that RTI has a direct impact on the way that individuals are able to lead better lives. RTI enables individuals to have access to all kinds of information, including general basic information on how to improve their lives. It is of inherent instrumental value that citizens are able to learn more about their own rights- be they political, civil and economic.

If RTI is to be upheld and referred to as fundamental for sustainable development, one needs to break down this link and the resulting benefits more concretely by contextualizing them into practical uses. Many of the same problems are common throughout the world, which means that numerous priorities are shared by different countries. These include:

- Alleviating poverty
- Fighting corruption
- Increasing people's awareness of their rights
- Ensuring a secure environment
- Encouraging civil society participation
- Ensuring viable electoral processes

The recurrence of these concerns enables us to deduce the kinds of information that would be necessary in understanding and addressing these issues.

RTI must translate into access to relevant information that will improve the condition of people's lives. Therefore as well as focusing on passing a RTI laws, one needs to look at all the legal mechanisms which would ensure a timely and useful disclosure of that information. To this end, the accuracy and communication of that information are crucial.

Example of Kenya- How open information disclosure is beneficial to politicians:

Recently a constituency development fund initiative was set up in Kenya. It was allocated by the central government and managed by Members of Parliament (MP) and local

governments. Some MPs chose not only to share information about the fund- how to apply, what it could help finance- with their constituents; but they also consulted them as to what they saw as development priorities in their locality. In contrast, some other MPs did not share the information or simply chose to decide for themselves what they saw as regional priorities for their constituents. The lesson to be learnt for politicians worldwide is that those who were open about the information were re-elected because they were transparent about the information available to them and were seen as representing the interests of their electorate.

What are the barriers and challenges facing sustainable development through access to information?

People living in poverty face systematic barriers to access to information and yet it is the precursor to having a voice and participating in their own development.

The most common barriers include:

- Low levels of education
- Lack of literacy
- Poor transport and communication infrastructures
- The unavailability of information in local languages or overly technical language
- Discrimination in term of gender, income, “caste”, or disability, etc.
- The lack of political will to make the information available

All these barriers are compounded in fragile states which are often in conflict or post-conflict situations.

Although RTI policy, law and administrative procedures are fundamental components of enabling RTI access, other factors are also essential. These include adequate communication infrastructures including access both to the internet and to a plurality of media outlets. However, perhaps the most important factor is the need for a broad cultural change in the way that communication and information is understood. Countries need to undertake a transition from a culture of secrecy to one of openness, which actively consults the public in its decision-making.

However the initiative and responsibility of increased openness does not solely come from governments but should also be heralded by international organizations, who are well placed to lead by example. Such a transition is underway but many governments and international organizations have not fully incorporated the idea that civic participation and empowerment are essential in achieving sustainable development.

Recommendations from Working Group 2

Lessons learned in the implementation of FOI legislation in developing countries

Lesson 1: Freedom of information is a requirement for participation and development.

- 1 Governments and legislators must promote and secure economic and social development. The culture of secrecy within governments and state institutions is a breach of that obligation. In order for governments to meet their development objectives, a freedom of information regime is required.
- 2 Local groups need access to relevant information in order to voice their perspectives in the process of public decision-making; particularly regarding the development process.
- 3 Different kinds of information are required as a precondition for varying types of citizen participation. The Government must provide the public with a full scope of information regarding its work, no matter whether the evaluation is positive or negative.

Lesson 2: Passing a RTI law is fundamental but insufficient. The implementation of the regime is crucial.

1. It is necessary to develop broad public support to access to information (as has been the case with freedom of expression). However, broad public support does not mean that every citizen will or should request information. Rather it is the belief that its very existence is a fundamental human right.
2. There is a need for RTI activists to stress the instrumental value and benefits of access to information for people's empowerment.

Lesson 3: A good access to information regime requires civil society engagement.

1. If civil society is not engaged the law will very probably fail. In order to get civil society engaged, it is necessary to establish the connection between RTI and people's basic everyday needs.
2. In order to implement the RTI regime, there needs to be a strong civil society backing the process of implementation. In order to ensure this support, it is important to involve civil society in the process of law making.
3. There is a challenge in how to sustain civil society interest even when the expectations on the law and its benefits are not fulfilled in the short term.

Lesson 4: Government is responsible for the implementation.

Strong political will and leadership within the government is required for the implementation process to take place correctly. Governments need to understand that transparency and access to information is good it because it improves the development process.

Concretely, governments need to:

- Establish a strong and independent oversight body
- Train officials in RTI procedures
- Identify and support those who make RTI a priority

Lesson 5: Government should provide targeted information for participation.

1. The right to access to information includes the government's duty to proactively provide information that enables people to participate in the decision-making process and development initiatives. There exists information that only the government can produce. This information should be relevant to particular sectors and groups and should be communicated to them.
2. Provision of information should be timely in order to allow effective participation in the implementation of development policies.

Strategies for strengthening RTI advocacy and regimes

1. Ensure political will and capacity building in state institutions and governments.

- a. RTI activists need to change attitudes within government and emphasize that RTI and communication is also good for the government. Including officials and politicians themselves and their perception of the benefits of RTI.
- b. Different public agencies in government should share information and best practices. Free flow of information within the government and among different levels of government is key for good governance and a successful development policy.
- c. Incentive structures need to exist within the information system in order to improve openness.
- d. There should be a strategy to improve the RTI regime as affected by a whole raft of different laws in a particular country.

2. Strengthening partnerships in order to build capacity

- a. It is necessary to broaden the network of supporters of freedom of information in civil society and to identify and build strong links with all relevant actors at the global, regional and the national level including IGOs. More coordination is necessary between international and local groups. RTI language and institutions should become integrated within different networks.
- b. It is equally important to involve the private sector in the development of an access to information regime. Building up support from the business community is key because it is a natural ally which is sometimes removed from the freedom of information movement, especially in developing countries.
- c. It is necessary to strengthen advocacy by documenting our knowledge about the benefits of freedom of information, in order to cement the links between access to information and development.

3. Getting a good law and the recognition of the right at all levels.

- a. A good regulation should go along the lines of universally agreed standards.
- b. Openness needs to become a part of the development process at all levels, including donors. Aid effectiveness cannot be measured if there is no openness and access to information.²⁶
- c. NGOs should be more open and transparent.
- d. UNESCO should take the lead in the promotion of RTI as well as coordinating with other international actors for pursuing the same goal, specifically within the UN system.

Closing remarks by Mogens Schmidt:

I am very pleased with the outcome of the discussion, which has proved that the connection between right to information and sustainable development is a real and fundamental one. The nexus at which these two components intersect needs to be stressed both to civil society actors and to governments.

UNESCO stands by its mandate, which seeks to ensure the free flow of information and to this end commits to promoting access to information as a means of achieving sustainable social and economic development.

Annexes:

- I) Experts Meeting's Concept Paper
- II) Agenda
- III) Experts' presentations